

Endringer i straffnivået for narkotikakriminalitet

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 697

Til sammen 16 802 ord

24.11.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1. INNLEDNING.....</u>	<u>4</u>
Oppgavens tema.....	4
1.1 Avgrensning.....	5
1.2 Videre fremstilling.....	6
<u>2. NARKOTIKA OG STRAFF.....</u>	<u>7</u>
2.1 Narkotika.....	7
2.1.1 Generelt.....	7
2.1.2 Lovgrunnlag.....	8
2.1.3 Ny straffelov.....	9
2.2 Internasjonale kilder.....	9
2.3 Øvrige bestemmelser.....	10
2.4 Straffeutmåling.....	11
2.5 Samfunnsstraff.....	11
2.5.1 Generelt.....	11
2.5.2 Lovgrunnlag.....	12
<u>3. GJENNOMGANG AV PRAKSIS.....</u>	<u>14</u>
3.1 Metode.....	14
3.2 Generelle endringer i straffenivået.....	15
3.2.1 Rt. 1997 s. 670.....	15
3.2.2 Rt. 2000 s. 828.....	15
3.2.3 Rt. 2001 s. 129.....	16
3.2.4 Rt. 2004 s. 219.....	17
3.2.5 Rt. 2004 s. 759.....	17
3.2.6 Rt. 2004 s. 1280.....	19
3.2.7 Rt. 2005 s. 923.....	20

3.2.8	Riksadvokatens skriv av 5. juli 2006 til statsadvokatene, politimestrene og sjefen for Kripos	21
3.2.9	Narkotikaprogram med domstolskontroll	22
3.2.10	Rt. 2008 s. 906.....	22
3.2.11	Rt. 2008 s. 1217.....	23
3.2.12	Rt. 2008 s. 1737.....	23
3.2.13	Ot.prp. nr. 22 (2008-2009).....	24
3.2.14	Rt. 2009 s. 1551	26
3.2.15	Riksadvokatens skriv av 4. januar 2010 til stadsadvokatene, politimestrene og sjefen for Kripos	27
3.2.16	Riksadvokatens rundskriv 1/2010	27
3.3	Endringer i bruk av samfunnsstraff	27
3.3.1	Ot.prp. nr.72 (1989-1990).....	27
3.3.2	Ot.prp. nr.5 (2000-2001).....	28
3.3.3	Rt. 2003 s. 208.....	28
3.3.4	Riksadvokatens rundskriv 1/2004.....	29
3.3.5	Ot.prp. nr.90 (2003-2004).....	30
3.3.6	Rt. 2004 s. 772.....	30
3.3.7	Rt. 2005 s. 343.....	31
3.3.8	Rt. 2005 s. 1070.....	31
3.3.9	Rt. 2005 s. 1312.....	32
3.3.10	Ot.prp. nr.31 (2006-2007).....	33
3.3.11	Rt. 2007 s. 950.....	34
3.3.12	Rt. 2007 s. 1244.....	35
3.3.13	Rt. 2008 s. 1737.....	36
3.3.14	Ot.prp. nr. 22 (2008-2009).....	37
3.3.15	Rt. 2009 s. 290.....	37
3.3.16	Rt. 2009 s. 294.....	38
3.3.17	Rt. 2009 s. 1371	40
4.	<u>OPPSUMMERING AV PRAKSIS</u>	<u>42</u>
4.1	Metode	42
4.2	Hva har blitt endret?	42
4.2.1	Generelle endringer i straffnivået	42
4.2.2	Endringer i bruk av samfunnsstraff.....	44
4.3	Hvordan har det skjedd?	46
4.3.1	Generelle endringer i straffnivået	46
4.3.2	Endringer i bruk av samfunnsstraff.....	48

4.4	Hvorfor har det blitt endret?	50
4.4.1	Generelle endringer i straffnivået	50
4.4.2	Endringer i bruk av samfunnsstraff.....	53
5.	<u>AVSLUTNING</u>	56
6.	<u>KILDEREGISTER.....</u>	58
4.5	Lover.....	58
4.6	Forskrifter	59
4.7	Konvensjoner.....	59
4.8	Forarbeider.....	59
4.9	Dommer	60
4.10	Litteratur	61
4.10.1	Bøker.....	61
4.10.2	Artikler	61
4.11	Nettdokumenter.....	61
4.12	Andre kilder	62

1. Innledning

Oppgavens tema

Fra tidlig i 1970-årene har illegal bruk av narkotika vært et voksende kriminalpolitisk problem. Utviklingen har gått i retning av stadig flere og større beslag. Narkotikakriminalitet representerer i dag den største forbrytelsesgruppen. I 2009 var narkotikaforbrytelser hovedlovbrudd i over 40 % av forbrytelsessakene.¹

I Norge og resten av Europa ble strenge straffer et viktig middel for å bekjempe den økende narkotikakriminaliteten. Strafferammene har blitt utvidet ved flere lovendringer. Norge har nå et av de høyeste straffenivåene i Europa for narkotikalovbrudd. Straffenivået for narkotikaforbrytelser er et stadig tilbakevendende tema i samfunnsdebatten. Debatten har blant annet knyttet seg til hvorvidt bruk og besittelse skal avkriminaliseres og legaliseres.

Jeg skal i denne oppgaven se på de senere års utviklingen i straffenivået for narkotikaforbrytelser. I tillegg til å se på endringer i straffenivået generelt, vil jeg undersøke endringer i bruk av samfunnsstraff ved narkotikakriminalitet. Omkring 20 % av alle sakene hvor det idømmes samfunnsstraff omhandler narkotikakriminalitet.² Samfunnsstraff er en mildere reaksjonsform enn ubetinget fengsel. Endringer i bruk av samfunnsstraff er derfor en viktig del av det totale bildet.

Jeg vil kartlegge utviklingen ved å gjennomgå relevant praksis fra Høyesterett fra de siste ti årene. Jeg ønsker å finne ut av *hva* som har blitt endret, *hvordan* og *hvorfor* det har skjedd.

¹ SSB, kriminalitet og rettsvesen.

² SSB, kriminalitet og rettsvesen. Inkludert saker etter legemiddeloven.

1.1 Avgrensning

På grunn av oppgavens begrensning i tid og omfang er det nødvendig med avgrensning i flere retninger.

Oppgaven er begrenset til utviklingen de siste ti årene. Både for det generelle straffnivået og for bruk av samfunnsstraff har det skjedd endringer som gjør denne perioden interessant isolert sett.

Jeg vil kun gjennomgå praksis fra Høyesterett. Det meste av rettspraksis som foreligger er riktignok fra underinstansene, men i tråd med rettskildeprinsippene er det Høyesteretts praksis som har størst vekt. Det forventes at endringer i Høyesteretts praksis vil bli fulgt opp av underinstansene.

Forhold hvor det reageres med forelegg faller utenfor. Forelegg utstedes av politiet og vil som regel ikke bli prøvet av domstolene.³

Oppgaven vil ikke omhandle bruk og besittelse av narkotika. Dette er forhold som rammes av de mildere bestemmelsene i legemiddeloven.⁴ *Besittelse* (i motsetning til *oppbevaring* i straffeloven) omfatter den ”rent midlertidige besittelse av den typen som normalt er forbundet med bruk”.⁵ Grensen går normalt ved én til to brukerdoser.

Oppgaven avgrenses i forhold til visse sider av straffeutmålingen. Det gjelder blant annet betydningen av tilståelse⁶ og stoffets styrkegrad. Disse momentene vil ofte få stor betydning i den enkelte sak. Dette er det likevel ikke nødvendig å ta hensyn til i oppgaven ettersom jeg ikke skal foreta en ren sammenligning av straffeutmålingen i de forskjellige sakene, jf. pkt. 3.1 om metode.

³ Forelegg kan utstedes både etter legemiddeloven og etter strl. § 162 første ledd.

⁴ Lov om legemidler m.v. av 4. desember 1992 nr. 132 §§ 31.2 jf. 24.

⁵ Jf. Ot.prp. nr. 23 (1983-84) s. 29.

⁶ Jf. Almindelig borerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 § 59.

1.2 Videre fremstilling

I del 2 er det skrevet noe grunnleggende om narkotikaproblematikken, lovgrunnlaget, straffeutmåling, internasjonale kilder og om samfunnsstraff.

Del 3 inneholder en gjennomgang av relevant rettspraksis. Andre rettskilder er tatt med der jeg mener det er relevant for utviklingen i rettspraksis. I både del 3 og del 4 skilles det mellom generelle endringer i straffenivået og endringer i bruk av samfunnsstraff.

I del 4 vil jeg forsøke å sammenstille *hva* som har skjedd i praksis, *hvordan* det har skjedd og *hvorfor*.

Del 5 er avslutning.

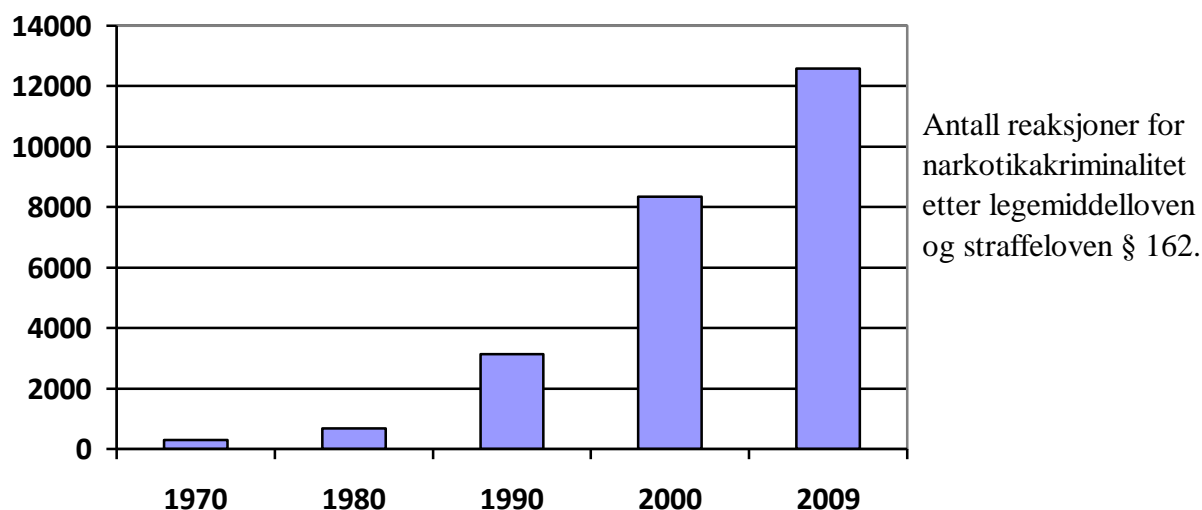
Del 6 er kilderegister.

2. Narkotika og straff

2.1 Narkotika

2.1.1 Generelt

Narkotika ble for alvor et samfunnsproblem i Norge på begynnelsen av 70-årene. Hasj og marihuana kom på moten via USA og ”hippiekulturen”. Etter hvert kom det til sterkere stoffer som kokain, heroin, amfetamin, og i senere tid, metaamfetamin. Tallet på antall reaksjoner for narkotikakriminalitet har økt kraftig siden 70-årene, jf. tabell neste side.⁷

En viktig side ved illegal bruk av narkotika er at det fører med seg annen kriminalitet. Det gjelder særlig ulike former for vinningskriminalitet. Mange narkotikasaker omhandler også kjøring i påvirket tilstand eller ulovlig våpenbesittelse. Utbredelse av narkotika i fengslene har

⁷ Inkludert påtaleunntatelse og forelegg.

vist seg å være svært vanskelig å få bukt med. 60 % av innsatte i norske fengsler har et rusmiddelproblem ved innsettelse.⁸

2.1.2 Lovgrunnlag

Frem til 1968 var narkotikabestemmelsene samlet i *Lov om legemidler og gifter* av 20. juni 1964. I 1968 ble deler av bestemmelsen flyttet til straffeloven og i 1984 fikk vi en ordning mellom de to lovene tilsvarende den vi har i dag. Den tidligere legemiddeloven ble avløst av *Lov om legemidler* av 4. desember 1992 nr. 132 som inneholder bestemmelsene om bruk og besittelse av narkotika, jf. pkt. 1.2.

Hovedbestemmelsen om narkotika er plassert i *Lov om straff* av 22. mai 1902 nr. 10, 14. kapittel om *Almenfarlige Forbrydelser*, § 162. Hva som skal anses som narkotika, er i medhold av legemiddeloven § 22, definert i narkotikaforskriften § 2 og § 3⁹, jf. narkotikalistens som fastsettes av Statens Legemiddelverk.¹⁰

Paragraf 162 første ledd gjelder ulovlig¹¹ tilvirkning, oppbevaring og ulike former for overdragelse av narkotika og er et grunnleggende for bestemmelsen. Strafferammen er fengsel inntil 2 år. Andre ledd gjelder *grov narkotikaforbrytelse*, strafferammen er 10 år. Tredje ledd gjelder *meget betydelig kvantum* og strafferammen er fengsel mellom 3–15 år etter første alternativ. Etter andre straffalternativ er strafferammen 21 år ved *særdeles skjerpene omstendigheter*. Alternativet tar sikte på å ramme de virkelig store bakmenn.¹² Fjerde ledd gjelder *uaktsom narkotikaforbrytelse*. Femte ledd angir at *medvirkning* straffes på samme måte som ellers i bestemmelsen. Av sjette ledd fremgår at fengselsstraffen kan kumuleres med bøter. Den øvre strafferammen er svært forskjellig mellom leddene, men i praksis vil det være en glidende overgang.

⁸ Fafo, 2004.

⁹ Forskrift om narkotika m.v. av 30. juni 1978 nr. 8.

¹⁰ Politiet vil inntil videre ikke ta ut tiltale for stoffer som kun anses å være *derivater* etter narkotikalista, jf. Riksadvokatens retningslinjer av 11. mai 2010 jf. Rt. 2009 s. 789. Jf. pkt. 2.2

¹¹ Rammer ikke medisinsk bruk eller lignende.

¹² Jf. ot.prp. nr. 23 (1983-1984) Del B s. 29.

Selv om ordlyden i § 162 ikke skiller mellom de ulike narkotiske stoffene, vil det være av betydning for alvorligheten av lovbruddet. Dette fordi virkningen og farlighetsgraden mellom stoffene varierer. Det er svært stor forskjell mellom hasj og heroin når det gjelder fare for overdose, avhengighetsrisiko og skadevirkninger. Riksadvokatens rundskriv 1/1998 har oppstilt retningslinjer for kvantumets betydning for subsumsjonen. Ved befatning med hasj er grensen mellom første og annet ledd ca. 1 kilo og mellom annet og tredje ledd ca. 80 kilo. For heroin er grensen ved ca. 15 gram og ca. 750 gram. Stoffets styrkegrad vil være av betydning for grensene. Grensene har vært forholdsvis uendret frem til i dag.

Stoffets art og mengde er objektive momenter. I tillegg vil gjerningspersonens rolle ved lovbruddet være av betydning. Dette avgjøres ut i fra en konkret vurdering. Det hører under skyldspørsmålet å avgjøre hvilket ledd forholdet skal subsumeres under, mens grovheten innenfor det enkelte ledd hører inn under straffespørsmålet.¹³

2.1.3 Ny straffelov¹⁴

I NOU 2002:4 til ny straffelov foreslo flertallet i straffelovskommisjonen blant annet å avkriminalisere bruk og besittelse av narkotika til eget bruk. Kommisjonen mente at problemet burde håndteres på andre måter enn ved straff. Forslaget ble ikke fulgt opp av departementet. I ot.prp. nr. 22 (2008-2009) gikk departementet inn for å videreføre dagens straffenivå forholdsvis uendret. Det ble lagt betydelig vekt på at en avkriminalisering gir uheldig signaler overfor unge personer. Departementet er enig i at det bør anlegges et helhetshensyn på narkotika, men at dette blir ivaretatt ved innføringen av narkotikaprogram med domstolskontroll.

2.2 Internasjonale kilder

Norge har på forpliktet seg internasjonalt til å jobbe for bekjempelse av narkotika. Det gjelder først og fremst via FN-konvensjoner: FN-konvensjonen 25. mars 1961 *om narkotiske stoffer*, FN-konvensjonen 21. februar 1971 *om psykotrope stoffer* og FN-konvensjonen 20. desember

¹³ Johs. Andenæs s. 144.

¹⁴ Lov om straff av 20. mai 2005 nr. 28.

1988 om ulovlig håndtering av og handel med narkotika og psykotrope stoffer. Konvensjonen forplikter medlemslandene til å ta lovmessige og administrative forholdsregler som er nødvendige for å begrense bruk og besittelse til utelukkende medisinske og vitenskapelige formål. Det er krav om at forsettelig *besittelse* av narkotika gjøres straffbart.¹⁵ Dette omfatter ikke *bruk*, med unntak for visse stoffer som følger av konvensjonen fra 1971. Medlemslandene er derimot forpliktet til å *begrense bruk*.

*Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen*¹⁶ får betydning på samme måte som for øvrige områder innenfor norsk rett. Til illustrasjon har EMK art. 7, ”klarhetskravet”, vært til hinder for at GBL er *derivat* etter narkotikaforskriften og befatning med stoffet kan derfor ikke straffes etter § 162, jf. Rt. 2009 s. 789 – ”GBL-dommen”.¹⁷

2.3 Øvrige bestemmelser

Bestemmelsene om inndragning etter strl. §§ 34 og 34a er ofte aktuelle i narkotikasaker. Utvidet inndragning etter § 34a kan foretas når lovovertrederen finnes skyldig i en straffbar handling av en slik art at den kan gi betydelig utbytte. Det kan typisk være relevant ved funn av større pengebeløp i forbindelse med beslag av narkotika, eller andre formuesgoder hos gjerningspersonen som mest sannsynligvis stammer fra straffbare handlinger, for eksempel salg av narkotika.

Straffelovens § 60a ble endret i 2003.¹⁸ Bestemmelsen forhøyer strafframmen i straffebudet dersom handlingen er begått som ledd i en organisert kriminell gruppe. Dette kan være aktuelt for narkotikasakene, særlig for de mest alvorlige sakene hvor det ofte kreves et omfattende nettverk for å gjennomføre handlingene. Innføringen av bestemmelsen har trolig ikke ført til noen realitetsendring av straffenivået i disse sakene. Allerede før lovendringen har organisert

¹⁵ Jf. konvensjonen fra 1988, art. 36 nr. 1 bokstav a.

¹⁶ Jf. Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30 § 3, jf. Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen av 4. november 1950.

¹⁷ Jf. pkt. 2.1.2

¹⁸ Ved lovendring 4. juli 2003 nr. 78.

kriminalitet blitt sett på som en skjerpene omstendighet etter § 162 som tilsa strengere straff.¹⁹

2.4 Straffeutmåling

I kriminalloven fra 1842²⁰ var det en egen bestemmelse med momenter som skulle komme i betraktning ved straffeutmålingen. Denne bestemmelsen ble ikke gjentatt i straffeloven av 1902. Det norske systemet er nå at domstolene på egen hånd skal komme frem til en passende straff (hvilken reaksjonsform og omfanget av den) innenfor de strafferammer lovgiver har gitt. Dommeren står selvfølgelig ikke helt fritt idet enkelte momenter følger av loven selv, for eksempel § 162 andre ledd som sier at ”ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på hva slags stoff den gjelder, kvantumet og overtredelsens karakter”.

Dommeren må også søke veiledning i rettspraksis (straffeutmålingstradisjonen). Tradisjonelt har straffenivået ligget i nedre del av strafferammene for de fleste forbrytelseskategorier. Strafferammene gir nok derfor liten veiledning om hvor straffenivået for overtredelse reelt sett ligger.²¹ Narkotikaforbrytelsene skiller seg ut ved at man her har anvendt hele spennet i strafferammene.

I ny straffelov er det igjen tatt inn generelle bestemmelser om straffeutmålingen, jf. §§ 77 og 78. Her angis hva som skal være skjerpene og formildende omstendigheter. Bestemmelsene vil trolig ikke føre til noen realitetsendring av straffeutmålingen ettersom de i all hovedsak kodifiserer gjeldende rett.²²

2.5 Samfunnsstraff

2.5.1 Generelt

Samfunnsstraff er en straffereaksjon hvor domstolen pålegger den domfelte å utføre et visst antall timer samfunnsnyttig arbeid uten vederlag. Samfunnsstraff ble først brukt i England i

¹⁹ Jf. HR-2010-01825-A med videre henvisninger.

²⁰ Lov angaaende Forbrydelser av 20. august 1842 kap. 6 § 1.

²¹ Jf. ot.prp. nr. 8 (2007-2008) s. 24.

²² Ibid. s. 268.

1970-årene (*community service*). I Norge ble samfunnstjeneste startet som prøveordning i 1984. Hensynene bak reaksjonsformen var å unngå de negative sidene ved fengselsstraffen, øke humaniseringen av strafferettspleien, i tillegg til at det var ressursbesparende. Bakgrunnen var blant annet en stadig økende andel ungdomskriminalitet hvor de tradisjonelle fengselsoppholdene ikke lenger ble ansett som en formålstjenlig løsning.²³

I 2009 anvendte domstolene samfunnsstraff i 2603 saker. Av disse var det 445 saker (17 %) som gjaldt straffeloven § 162.²⁴

2.5.2 Lovgrunnlag

Som nevnt ble samfunnstjeneste innført først i 1984, men da kun som vilkår ved betinget dom. På den måten kunne man anvende samfunnstjeneste med det eksisterende lovgrunnlaget.²⁵ I 1991 ble samfunnstjeneste gjort til egen hovedstraff mellom betinget og ubetinget fengsel.²⁶ Det var først i 2001 det kom forslag om å innføre *samfunnsstraff*, da i stedet for *samfunnstjeneste*.²⁷ Samfunnsstraff erstattet også den gamle ordningen med betinget dom med tilsyn. Det ble lagt opp til at samfunnsstraff også kunne anvendes i noen av sakene hvor det tidligere ville bli gitt betinget dom med tilsyn. Samfunnsstraffen innebærer, i tillegg til vederlagsfritt arbeid, ulike programmer som må følges og enkelte andre tiltak. Hensikten er at straffen skal være bedre tilpasset den enkelte, motvirke tilbakefall og hindre ny kriminalitet.

Dagens regler om samfunnsstraff trådte i kraft 1. mars 2002 og er hjemlet i straffeloven § 28a.²⁸ Bestemmelsen har tre grunnvilkår for å idømme samfunnsstraff;

For det første, at det ellers ikke ville bli idømt lengre fengselsstraff enn 1 år, jf. vilkåret i første ledd bokstav a. Andre ledd sier at det kan gjøres unntak fra dette dersom *sterke grunner*

²³ Fremgår av ot.prp. nr. 72 (1989-1990).

²⁴ SSB, kriminalitet og rettsvesen. Til sammenligning var det 383 saker som gjaldt tyveri.

²⁵ Jf. straffeloven § 53 nr. 3, ”generalfullmakten” som gir adgang til å sette et hvilket som helst saklig vilkår ved en betinget dom.

²⁶ Ved lovendring av 15. mars 1991 nr. 4.

²⁷ Ot.prp. nr. 5 (2000-2001).

²⁸ Ved lovendring av 18. mai 2001 nr. 21.

tilsier at samfunnsstraff idømmes. Flere av dommene som blir omtalt vedrørende samfunnsstraff anvender dette unntaket;

For det andre må hensynet til *straffens formål* ikke må tale mot en reaksjon i frihet, jf. første ledd bokstav b. Dette er til hinder for at det anvendes samfunnsstraff for seksualforbrytelser eller andre grove forbrytelser hvor straffens almenpreventive formål veier tyngst;

For det tredje er det et vilkår om at tiltalte samtykker. Samfunnsstraff kan vanskelig gjennomføres etter sin hensikt dersom domfelte ikke selv ønsker å bidra til gjennomføringen.

Subjektive momenter som tilsier bruk av samfunnsstraff er ung gjerningsperson, lang tid fra forøvelse til pådømmelse og rehabilitering. Dette følger av langvarig rettspraksis. Objektive vilkår kommer bare til anvendelse i saker der det er mulig å trekke inn objektive kriterier som avspeiler lovbruddets grovhet. For eksempel i saker om trygd (etter kronebeløp) og fartsoverskridelse etter vegtrafikkloven (etter den prosentvise overskridelsen av fartsgrensen).

Retten skal fastsette et timeantall mellom 30 og 420 og en bestemt gjennomføringstid. I tillegg skal det alltid fastsettes en subsidiær fengselsstraff som helt eller delvis skal gjennomføres dersom samfunnsstraffen avbrytes. Vilkårsbrudd bringes inn for retten som kan avgjøre om den subsidiære fengselsstraffen skal sones. En forutsetning for at samfunnsstraff skal virke etter sin hensikt er at eventuelle brudd på gjennomføringen blir oppdaget og gir konsekvenser.

Straffen kan kumuleres med bot eller ubetinget fengsel inntil 60 dager, jf. § 28a fjerde ledd. Innholdet i straffen og den konkrete gjennomføringen fastsettes av kriminalomsorgen og etter reglene i straffegjennomføringsloven kap. 5.

3. Gjennomgang av praksis

3.1 Metode

Gjennomgangen av praksis er delt i to. Pkt. 3.2 knytter seg til den generelle endringen i straffnivået. Pkt. 3.3 knytter seg til endringer i bruk av samfunnsstraff. Utviklingen kan også ses i sammenheng, men anser jeg det som hensiktsmessig å skille mellom dem fordi endringene skjer på ulik måte og av ulike grunner.

Jeg vil gjennomgå relevant rettspraksis i kronologisk rekkefølge. Jeg vil konsentrere meg om hva Høyesterett positivt uttaler om endringer i rettsstilstanden. Det vil ikke bli foretatt en ren sammenligning mellom saker med kvanta og straff som parameter. Dette fordi mange relevante momenter er vanskelig å sammenligne fra sak til sak, for eksempel gjerningspersonens rolle og tidsforløpet. Det er dessuten flere faktorer som er av stor betydning for den konkrete straffeutmåling som ikke er av særlig interesse i forhold til problemstillingen i oppgaven. Det gjelder for eksempel tilståelsesrabatt og andre straffbare forhold som pådømmes samtidig.

De fleste sakene som kommer opp for Høyesterett gjelder grov narkotikaforbrytelse etter § 162 annet ledd. Når det gjelder bruk av samfunnsstraff har jeg kun sett på saker som gjelder annet ledd. Det er disse sakene som best illustrerer grensen for samfunnsstraff og som derfor er mest interessant.

Jeg vil knytte noen kommentarer til praksis fortløpende, men vurderingene vil i hovedsak bli gitt i del 4.

I tillegg til rettspraksis, har jeg omtalt forarbeider og andre kilder der jeg mener disse er relevant for utviklingen som skjer i praksis.

3.2 Generelle endringer i straffnivået

3.2.1 Rt. 1997 s. 670

Saken gjelder planlegging av innførsel av til sammen 3 kg heroin og videresalg av 1,1 kg, jf. § 162 tredje ledd, første straffalternativ.

Domfelte hadde en sentral rolle, selv om det var kjent at det var én bakmann med mer sentral rolle. Hovedpersonen ble i byretten dømt til 16 års fengsel etter andre straffalternativ (byrettens dom, ikke rettskraftig ved tidspunktet for Høyesteretts dom). Domfelte anket over lagmannsrettens dom på 15 års fengsel. Anken gjaldt hvorvidt det var riktig å utnytte maksimumsstraffen i tredje ledd fullt ut. Førstvoterende understreker at kvantum og tiltaltes rolle sett i sammenheng fører til at *”[s]traffen må bli streng”*, men likevel ikke slik at strafferammen i tredje ledd skal utnyttes fullt ut. *”Etter mitt skjønn vil en straff på fengsel i 13 år være passende.”*

Det er utvikling i praksis de siste ti årene jeg skal fokusere på. Denne dommen er likevel av betydning på grunn av hvordan Høyesterett bruker denne dommen som kilde i senere saker, selv om retten ikke sier noe om at det foretas en nedjustering i forhold til tidligere praksis.

3.2.2 Rt. 2000 s. 828

Saken gjelder anke over lagmannsrettens dom på 9 års fengsel for oppbevaring av 1433 gr heroin. Politiet kom over stoffet ved ransaking av domfeltes leilighet i forbindelse med tobakkstyverier. Stoffet utgjorde forsiktig anslått 14 000 brukerdoser til gatepris på minst 200 kr per dose.

Høyesterett kom til sitt resultat *”under noe tvil”*. Retten starter med å se på nivået i tidligere saker med lignende mengde heroin. Videre sies det at disse sakene – inkludert Rt. 1997 s. 670 – gjelder innførsel, *”som i alminnelighet bedømmes som noe mer alvorlig enn oppbevaring”*. Deretter sier Høyesterett: *”På denne bakgrunn og fordi det etter dommen i Rt-1997-670 kan være grunn til å foreta en mindre tilpasning av straffnivået for befatning med slike kvanta heroin som denne saken gjelder, er jeg blitt stående ved at straffen bør settes til fengsel i 8 år.”*

At innførsel bedømmes strengere enn oppbevaring følger, som retten gir uttrykk for, av fast rettspraksis. Grunnen til dette er at innførsel og salg øker tilgjengeligheten av stoffet, sammenlignet med kjøp og oppbevaring.²⁹

Som nevnt over sier 1997-dommen ikke noe om at det foretas en. Høyesterett mener at en sammenligning med tidligere praksis tilsier at det er en nedjustering, og at den må følges opp i denne saken. Høyesterett understreker at standpunktet knytter seg til *slike kvanta heroin*. Det tas ikke stilling til hvordan det vil forholde seg for andre kvanta eller andre stoffer.

3.2.3 Rt. 2001 s. 129

Saken gjelder befatning med 95 gr amfetamin. I tillegg noen mindre alvorlige narkotikaforhold. Hun er tidligere domfelt seks ganger for narkotika- og vinningskriminalitet.

Om forholdene uttaler Høyesterett: ”*Selv om denne saken også inkluderer erverv og oppbevaring av amfetamin utover As eget forbruk, er det dominerende element i hennes narkotikakriminalitet, slik jeg ser det, knyttet til eget misbruk. Etter flere år i et misbrukermiljø er det nærliggende at hun i en viss utstrekning trekkes inn i oppbevaring og håndtering av narkotika i tillegg til det hun selv forbruker. Noe vinningsmotiv ut over erverv til eget bruk synes ikke å ha vært til stede.*” Dette er av betydning ettersom Høyesterett ved straffeutmålingen de seneste år har ”*lagt vesentlig vekt på hvorvidt narkotika er anskaffet til dekning av eget bruk eller om det dreier seg om videresalg*”. Høyesterett mener at lagmannsretten har lagt for stor vekt på hennes tilbakefall til narkotikakriminalitet, ettersom dette må ses i sammenheng med ”*hennes åpenbare avhengighetssituasjon*”.

Høyesterett satte straffen vesentlig ned, fra 1 år og 5 måneder til 10 måneder (1 måned refererte seg til del av tidligere betinget dom).

²⁹ Jf. Rt. 2008 s. 906 avsnitt 10 og Rt. 1995 s. 1968.

Denne dommen illustrerer Høyesteretts syn på rusmisbrukeres avhengighetssituasjon som en formildende omstendighet ved straffeutmålingen. Det fører til at kjøp og oppbevaring til eget bruk bedømmes mildere enn annen befatning med narkotika.

3.2.4 Rt. 2004 s. 219

Denne saken gjelder salg av 17,5 gr heroin til en tung misbruker. Domfelte kom fra Irak i 1992 og ble norsk statsborger i 2002. Domfelte er ikke tidligere straffet.

Om straffenivået uttaler førstvoterende dommer Mitsen: *”Det følger av de senere års straffeutmålingspraksis at det er skjedd en lempning av reaksjonsnivået for narkotikaforbrytelser som dreier seg om kjøp eller oppbevaring for egen bruk og ikke primært med sikte på spredning av stoffet”.*

Lempningen får ikke betydning for straffenivået i denne saken ettersom domfelte ikke selv er misbruker og kun hadde profittmotiv for handlingen. Salg til en tung misbruker representerer dessuten er klar spredningsrisiko. Det er ingen omstendigheter som trekker i formildende retning. Straffen settes til fengsel i 1 år og 8 måneder.

Også denne dommen uttrykker at det ses ulikt på den rusavhengige og den som kun har økonomisk motiv. Retten begrenser ikke sin uttalelse til å gjelde heroin, men uttaler seg generelt om narkotika. Det blir gjort klart at nedjusteringen ikke kommer til anvendelse utover eget bruk.

3.2.5 Rt. 2004 s. 759

En mer retningsgivende avgjørelse kom senere samme år. Dommen gjelder erverv av 8,2 kg hasj over en toårs periode. Av dette ble 3,2 kg videresolgt. Det resterende ble beslaglagt av politiet før domfelte fikk hånd om det. Domfelte var ikke selv misbruker og var i inntektsgivende arbeid da handlingene ble begått. Dommen er avsagt under dissens 4-1.

Tiltalte hadde gjort seg skyldig i andre straffbare handlinger som skulle pådømmes samtidig. Utgangspunktet er da at det utmåles en felles straff for alle forhold, men her sier Høyesterett,

med dommer Utgård som førstvoterende, at ”[e]g skal likevel innleiingsvis gå inn på kva som ville vore nivået for narkotikabrotsverka dersom desse hadde vore dei einaste”. I avsnitt 14 forklares grunnen til dette: ”Når eg er så konkret på dette, er det dels for at det skal kunne gi rettleiing om straffnivået for seinare hasjsakar.”

Høyesterett starter med å redegjøre for straffnivået for slike kvanta hasj etter tidligere praksis. Videre uttaler retten: ”Etter mitt syn er det grunn til å gjennomføre ei varsam justering av det straffnivået for hasj som har vore gjeldande i praksis til no (...). Dette har samanheng med at det over tid har skjedd ei viss justering i straffnivået for ulike narkotiske stoff. At dette er slik for små kvantum, og då særleg for kvantum til eige bruk, er ikkje tvilsamt. Dette er uttala i mange dommar, sjå som dømme HR-2004-263-A [Rt.2004 s. 219]. Men dette er etter mitt syn til ein viss grad noko som også har skjedd med kvantum som nok er store, men som ikkje kan seiast å vere svært store.”

Om begrunnelsen for standpunktet uttaler retten: ”Dette kjem ikkje av eit endra syn på faregraden. I tillegg til at det nok har vore ei viss revurdering av kva straffnivå som har vore tenleg, har eg oppfatta det slik at ei justering for store – men ikkje svært store – mengder har måtte gjennomførast for å skape nødvendig spenn i bruk av strafferammene etter som kvantuma i dei største beslaga har auka. For heroin kan eg vise til dommen i Rt-2000-828, som gjaldt oppbevaring av 1433 gram heroin. Førstvoterande i den samrøystes dommen uttala under tilvising til andre dommar om heroin at det kunne vere grunn « til å foreta en mindre tilpassing av straffnivået for befatning med slike kvanta heroin som denne saken gjelder », og gjekk inn for å setje straffa ned frå fengsel i 9 år til fengsel i 8 år.” Høyesterett mener at en slik justering også bør skje for slike mengder hasj det er tale om i denne saken. Selv om domfelte har stått for kynisk utnytting av andre for å sikre egen vinning, vil straffen ved en mindre nedjustering ”etter mitt syn likevel vere slik at straffnivået er avskrekkande – så langt dei kan vere det i saker av dette slaget”. Flertallet stemmer for fengsel i 2 år og 6 måneder for narkotikaforholdene (tilståelse ikke tatt i betraktning).

Det er sjelden Høyesterett uttaler seg så generelt som man gjør her. Det er også sjelden Høyesterett sier at de gjør det *nettopp* for at det skal kunne være veiledende for senere saker. Jeg mener derfor det er et klart signal fra Høyesterett om at man ønsker å si noe om straffnivået i hasjsaker. I denne saken gis det anvisning på en nedjustering utover sakene til

eget bruk, men begrenset oppad mot de svært store kvanta. Dette går noe lenger enn tidligere praksis.

Dommer Skoghøy, som er i mindretall, starter med å understreke at straffeutmålingsnivået for narkotikasaker er blitt etablert i ”*samspill*” mellom domstol og lovgiver. Han viser til at strafferammene flere ganger er blitt utvidet. Videre sier han: ”*Lovgiver har ikke ved senere anledninger gitt uttrykk for et noe mildere syn på grove narkotikaforbrytelser, og etter min mening er det heller ikke inntrådt andre forhold som skulle tilsi noen generell reduksjon i straffenivået. Det er mange unge liv som blir ødelagt gjennom narkotikamisbruk, og ved befatning og salg av så store kvanta hasj som det her er tale om, må det av allmennpreventive grunner reageres strengt.*” Skoghøy bekrefter at det har skjedd en justering når det gjelder mindre kvanta til eget bruk, men ser ikke noe grunnlag for at dette også skal overføres til profesjonell omsetning. Ettersom domfelte ikke selv er misbruker, omtaler han handlingen som ”*kynisk utnyttelse av andres narkotikaavhengighet for å oppnå økonomisk vinning*”. Skoghøy mener at straffen etter § 162 bør være rundt 3 år, isolert sett.

Skoghøy legger altså avgjørende vekt på manglende føringer fra lovgiver om nedjustering. Han sier at det heller ikke er *andre forhold* som tilsier endring. Det virker dermed som om han er åpen for at også andre kilder utover lovgiver som kan være av betydning. Skoghøy nevner ikke spenn i strafferammene, slik flertallet legger vekt på.

3.2.6 Rt. 2004 s. 1280

Saken gjelder innførsel og overdragelse av 600 kg khat. (I følge sakkyndig i lagmannsretten kan *khat* sammenlignes med en lavdosevirkning av amfetamin.) Domfelte hadde selv dratt tur-retur Afrika til sammen 15 ganger for å hente stoff som hun ga videre til selgere i Norge. Fortjenesten var om lag 600 000 kr. Handlingene ble foretatt ut i fra rent profittmotiv. Anken gjelder hvorvidt det var riktig å anvende § 162 annet ledd om grov narkotikaforbrytelse på lovbruddet (i motsetning til første ledd).

Retten kom frem til at det er *grov narkotikaforbrytelse* på bakgrunn av type stoff, kvantum og overtredelsen karakter, jf. § 162 annet ledd. Når det gjelder straffenivået henviser retten først til en dom om khat fra 1994. Videre sier førstvoterende: ”*Etter den tid har det skjedd ei*

varsam nedjustering av straffnivået for ein del narkotikabrotsverk, jf. HR-2004-815-A [Rt. 2004 s. 759]. Dette må gjelde tilsvarende for innførsel og overdraging av khat i det omfanget som er aktuelt i vår sak. ” Den forsiktige nedjusteringen tatt i betraktning, velger Høyesterett å forkaste anken. Lagmannsrettens dom på fengsel i 7 måneder blir derfor stående, i tillegg kommer inndragning av 200 000 kr, jf. strl. § 37d og § 34.

Her utvider retten området for nedjusteringen til også å omfatte khat. Selv om det utelukkende er økonomisk motiv og stor spredningsrisiko, legges det til grunn at det skal foretas en nedjustering av straffnivået i forhold til tidligere praksis. Dommen følger opp standpunktet fra Rt. 2004 s. 759 der det ble sagt at nedjusteringen også gjelder utover sakene med stoff til eget bruk.

3.2.7 Rt. 2005 s. 923

Saken gjelder medvirkning til forsøk på innførsel av 92 kg hasj fra Nederland til Norge, samt befatning med 105 gr kokain, jf. § 162 tredje ledd. Kvantumet utgjør omkring 200 000 brukerdoser til en gateverdi på 15-20 millioner kroner solgt som enkeltdoser.

Domfelte dro til København for å hjelpe til med innførselen til Norge. Han sørget for å skaffe bil og var med på planlegging av transporten. Retten har lagt til grunn at hans rolle ikke var sentral, men at hans medvirkning ”ikke var ubetydelig”. Retten uttaler at i tillegg til kvantumet og As rolle, må det tas hensyn til at det gjelder *innførsel* av narkotika.

Om forsvarerens påstand om nedjustering av straffnivået for hasj sier førstvoterende dommer Gjølstad: ”*Til dette bemerker jeg at det over tid har skjedd visse justeringer i straffnivået, i første rekke for små kvantum, særlig til eget bruk. Men det har også vært gjort mindre justeringer utover dette, jf. dommen fra 2004 som gjaldt 8,2 kg hasj [Rt. 2004 s. 759]. Utover brukersakene har det særlig dreid seg om tilpasninger til straffnivået for andre stoffer, og til en viss grad for å få det nødvendige spenn i strafferammene ettersom beslagene har økt i kvantum. Det siste har imidlertid vært mer aktuelt ved straffeutmåling for befatning med heroin, jf. dommen i Rt-2000-828, som det vises til i dommen fra 2004.*”

Vedrørende utmålingen i den konkrete saken sier Høyesterett: ”Innførsel av slike kvanta hasj som i denne saken [92 kg] vil typisk ha et profesjonelt preg, noe som også karakteriserer den foreliggende sak. Jeg kan ikke se at det vil være riktig å justere ned straffnivået for slike saker. De allmennpreventive hensyn tilsier strenge straffer her, og de hensyn som har ligget bak de justeringer som har funnet sted i praksis, gjør seg heller ikke gjeldende.” Straffen ble satt til fengsel i 4 år og 3 måneder.

Dommen bekrefter standpunktet fra Rt. 2004 s. 759 hvor de svært store kvanta ble holdt utenfor nedjusteringen.

3.2.8 Riksadvokatens skriv av 5. juli 2006 til statsadvokatene, politimestrene og sjefen for Kripos

Skrivet er en oppdatering av narkotikarundskrivet fra 1998.³⁰ Riksadvokaten uttaler at ”*senere års utvikling i Høyesteretts praksis viser at det generelle straffnivået for narkotikaforbrytelser har gått ned, ikke minst når det gjelder befatning med narkotika til eget bruk*”. Dette, sett i sammenheng med hensynet til effektiv straffesaksbehandling og en rask og synlig reaksjon, tilsier en viss oppmykning i retningslinjene for bruk av forelegg.

Utgangspunktet er fortsatt at forelegg kun kan benyttes ved kjøp og oppbevaring, og ikke for salg og innførsel. Til illustrasjon endres foreleggsgrensen for hasj og marihuana fra 5 gr til 10-15 gr.

Skrivet utvider grensen for bruk av forelegg. Disse sakene vil ofte ikke komme inn for domstolene i utgangspunktet (med mindre foreleggene blir nektet vedtatt).

³⁰ Riksadvokatens rundskriv 1/1998.

3.2.9 Narkotikaprogram med domstolskontroll

Fra 1. januar 2006 ble det satt i gang prøveordning med narkotikaprogram med domstolskontroll.³¹ Inspirasjon kom fra gode erfaringer med såkalt ”Drug Court” i Amerika.

Ordningen er gjort til et særvilkår for betinget dom, jf. strl. § 53 nr. 3 bokstav e, jf. nr. 6 tredje punktum. Den er ikke knyttet opp mot overtredelse av bestemte straffebud. Kravet er bare at det dreier seg om ”narkotikarelatert kriminalitet”.³² Formålet er for det første å forebygge ny kriminalitet. Det har vist seg at domfelte for slik kriminalitet er hyppige gjengangere fengslene. For det andre er det et mål å få rusavhengige tilbake til samfunnet. Formålet skal oppnås ved at domfelte følges opp av et team bestående av representanter for ulike etater. Det er et forsøk på å få til et mer helhetlig opplegg enn det som tilbys i fengslene.

3.2.10 Rt. 2008 s. 906

Dommen gjelder innførsel av 36,2 gr hasj til eget bruk, jf. § 162 første ledd. Domfelte innførte stoffet fra Danmark da han skulle på familiebesøk i Nordland. Høyesterett uttaler at *oppbevaring* av tilsvarende kvanta hasj ville tilsi en kortvarig betinget fengselsstraff. Spørsmålet for retten er om straffen må gjøres ubetinget siden det dreier seg om *innførsel*.

Retten viser bl.a. til Rt. 2000 s. 828 der det har blitt ”*lagt til grunn at innførsel og salg av hasj må bedømmes strengere enn kjøp og oppbevaring av tilsvarende kvanta*”. Videre sier Høyesterett: ”*Selv om innførsel må bedømmes strengere enn den rene oppbevaring, må det også i disse tilfellene bero på størrelsen av det kvantumet innførselen gjelder og omstendighetene for øvrig om det bør reageres med en ubetinget fengselsstraff. (...) I dette tilfellet har lagmannsretten lagt til grunn at hasjen var ment for personlig bruk. Dette taler for en mildere reaksjon enn om partiet hadde vært ment for salg.*” Selv om det poengteres at kvantumet utgjør et ikke ubetydelig antall brukerdoser med påfølgende spredningsfare, blir retten stående ved at det kan reageres med betinget fengsel, men at det i tillegg utmåles en bot på 10 000 kr.

³¹ Jf. forskrift av 16. desember 2006. Foreløpig satt i gang i Oslo og Bergen. Forlenget til 31. desember 2010.

³² Ot.prp. nr. 81 (2004-2005).

Høyesterett går ikke vekk fra standpunktet om at innførsel bedømmes strengere, men mener at det også her må tas hensyn til *omstendighetene* rundt innførselen.

3.2.11 Rt. 2008 s. 1217

Dette er den såkalte "Wonderboy-saken" som gjaldt befatning med hele 760 kg hasj og ni domfelte som del av en organisert kriminell gruppe, §§ 162 tredje ledd jf. 60a. Saken representerte det hittil største kvanta hasj som har vært oppe for Høyesterett.

Når det gjelder straffenivået nevnes Rt. 2004 s.759 hvor "*Høyesteretts flertall foretok en forsiktig justering nedover av straffenivået for hasjisj med grunnlag i tilsvarende justeringer for andre narkotiske stoffer*". Deretter viser retten til Rt. 2005 s. 923 (92 kg hasj). Om dommen sier førstvoterende: "*Høyesterett kom til at en nedjustering av straffenivået i saker om profesjonell innførsel av større mengder hasjisj av allmennpreventive grunner ikke er aktuelt. Jeg er enig i dette.*" Straffen må derfor bli streng, selv om den ikke øker proporsjonalt med kvantum. Retten skjerpet straffen for sju av de domfelte, og satte straffen ned for to av dem.

Dette samsvarer med Rt. 2004 s. 759 der det sies at nedjusteringen ikke gjelder for *svært store kvanta*. Retten gjør det klart at straffenivået ikke økes proporsjonalt med kvanta.

3.2.12 Rt. 2008 s. 1737

Dommen gjelder erverv og oppbevaring av 700 gr hasj, § 162 første ledd. Saken gjaldt også kjøring i påvirket tilstand ved transporten av stoffet.

Høyesterett viser til Rt. 2004 s. 759 og den forsiktige nedjusteringen som ble foretatt der. Retten angir straffenivået til mellom 5 og 6 måneders ubetinget fengsel, og sier at "*[i] dette ligg ei videreføring av den varsamme justeringa av straffenivået også for kvantum som dette*". Sakene det blir henvist til for å begrunne straffenivået gjelder alle større kvanta enn tilfellet i denne saken. Retten uttaler også at selv om domfelte angir at stoffet var ment til eget bruk, må man legge til grunn en viss spredningsfare. Straffen blir satt til samfunnsstraff i 120 timer, 30

dager ubetinget fengsel og bot på 10 000 kr. Fengselsstraffen og boten knyttet seg hovedsaklig til kjøring i beruset tilstand.³³

Alle de tidligere dommene har omhandlet større kvanta enn denne saken. Høyesterett gjør det her klart at den nedjusteringen som har skjedd også må gjelde for de små kvanta. Små kvanta har nok blitt noe nedjustert allerede før 2000, men jeg antar at Høyesterett vil understreke at straffnivået for de små kvanta likevel har blitt nedjustert i sammenheng med den nedjusteringen som har skjedd de siste årene.

3.2.13 Ot.prp. nr. 22 (2008-2009)

Dette er forarbeidene til ny straffelov, spesiell del. Den nye straffeloven har ikke trådt i kraft, men forarbeidene er likevel interessant som uttrykk for lovgivers mening. Ny straffelov § 231 rammer det som står i strl. § 162 første og fjerde ledd. Ny straffelov § 232 gjelder grov narkotikaforbrytelse.

I forkant av odelstingsproposisjonen kom en forholdsvis liberal NOU 2002:4. Flertallet³⁴ gikk der inn for å avkriminalisere bruk og besittelse av narkotika fordi man mente at problemet burde bekjempes med andre midler enn strafferettslige sanksjoner. Kjøp og oppbevaring til eget bruk ble derfor foreslått tatt ut av bestemmelsen. En samlet kommisjon uttalte at det er blitt et ”*misforhold mellom narkotikastraffene og for eksempel straffene for alvorlige legemskrenkelses, drap, voldtekter og sedelighetsforbrytelser mot barn*”.³⁵ Kommisjonen mente at det er nødvendig å senke strafferammene for å kunne endre straffeutmålingspraksis. De mener dette ikke strider mot almenpreventive hensyn ettersom virkningen av så høye straffnivå ”*unndrar seg trolig enhver prøvning*”.

I odelstingsproposisjonen sies det om kommisjonens forslag: ”*I sum ville kommisjonens forslag medføre en kraftig omlegging i mildere retning gjennom avkriminalisering og*

³³ Jf. veitrafikkloven av 18. juni 1965 nr. 4 § 31 annet ledd jf. § 22.

³⁴ Coward, Hauge og Sulland mot Fossgard og Høgetveit.

³⁵ S. 337.

*nedkriminalisering. I tråd med Soria-Moria-erklæringen, som knesetter en streng ruspolitikk, foreslår departementet på sin side å videreføre hovedtrekkene i dagens rettstilstand”.*³⁶

Om straffnivået for narkotikaovertrædelser sier proposisjonen: ”Departementet peker på at straffnivået over tid har blitt noe nedjustert i norsk rettspraksis. Især er det tilfelle for befatning med små kvanta narkotika til eget bruk. Slike tilfelle skal straffes mildere en annen befatning med narkotika (...). Er det tale om større kvanta tillegges dette momentet mindre vekt. Det har imidlertid blitt foretatt en nedjustering utover dette, se for eksempel Rt-2004-759 (ca 8 kg hasj). Dette dreier seg i første rekke om saker hvor kvantumet er nokså stort, men ikke svært stort. Denne nedjusteringen er nok et uttrykk for at en i praksis har ønsket et nødvendig spenn i bruk av strafferammene ettersom de aktuelle kvanta har økt i de større beslagene. For saker med et utpreget profesjonelt preg, har det ikke funnet sted en tilsvarende nedjustering i straffnivået. Her har praksis i stor grad vektlagt allmennpreventive hensyn, se til illustrasjon Rt-2005-923 (92 kg hasj). (...) I de senere år har også Høyesterett i mindre grad tillatt straffeutmålingsanker, idet en nå i stor grad har fått et festnet straffnivå”.

Om strafferammene skal endres, sies det videre: ”Som departementet fremhever i Ot.prp. nr.8 (2007-2008) side 24-25, er det imidlertid ønskelig å rette opp skjevheter i strafferammer og straffnivået mellom ulike kategorier av kriminalitet (ekvivalensvurderingen). Det må kunne konstateres at enkelte grovere narkotikalovbrudd, i hvert fall frem til straffnivået ble justert noe ned i praksis, ble straffet uforholdsmessig strengt sammenliknet med for eksempel drap, grove legemskrenkninger og voldtekt. Grove narkotikaovertrædelser vil på den annen side være av særlig allmennfarlig karakter og skadepotensialet vil kunne være betydelig. Særlig ved omfattende salg av farlige stoffer settes mange menneskers liv og helse på spill. Ofte vil slike narkotikaovertrædelser ha et større preg av profesjonalitet, der mer rasjonelle overveielser og risikobetraktninger gjør seg gjeldende.” Det foreslås en merkbar oppjustering av straffnivået for flere av disse andre kategoriene, og når man sammenholder dette med nedjusteringen som har funnet sted, mener departementet at det vil være tilfredsstillende i forhold til spørsmålet om ekvivalens mellom kategorier. Departementet foreslår å beholde strafferammene i dagens straffelov fra 1902, men uttrykker at de er ”enig i den varsomme nedjusteringen som over tid

³⁶ S. 90.

³⁷ S. 98.

har funnet sted i straffnivået, særlig hva gjelder saker som omhandler narkotikaovertrødelse til eget bruk ”. Det er fordi slike saker ”har en klart lavere straffverdighet” enn det som gjelder for de profesjonelle forhold.³⁸

Her tar forarbeidene stilling til den utvikling som har skjedd i praksis. Departementet er enig i at endringen var nødvendig, og viser dessuten til Rt. 2005 s. 923 (92 kg) og sier at profesjonelle forhold fortsatt skal straffes strengt. Forarbeidene legger mest vekt på spenn i strafferammene og ekvivalens. Forarbeidene henviser til Soria-Moria-erklæringen³⁹ som knesetter en streng ruspolitikk, men slik jeg leser erklæringen knytter denne uttalelsen først og fremst til alkoholproblematikken, jf. kap. 16 om kriminalpolitikk.

3.2.14 Rt. 2009 s. 1551

Saken gjaldt innførsel av 3,9 gr cannabis til eget bruk, jf. § 162 første ledd. Spørsmålet for retten var om det er aktuelt å utmåle bot som eneste reaksjon i en sak om *innførsel* av narkotika.

Om praksis uttaler Høyesterett: *”Det har i de senere år skjedd en lemping av straffnivået i narkotikasaker, særlig for befatning med mindre mengder til eget bruk. Det er her av betydelig interesse at grensen for bruk av forelegg i narkotikasaker ved erverv og oppbevaring som ikke tar sikte på videre omsetning, som i Riksadvokatens opprinnelige rundskriv var 5 gram hasj eller marihuana, nå er hevet til 10-15 gram. Dette fremgår av Riksadvokatens brev 5. juli 2006 til stadsadvokatene, politimestrene og sjefen for Kripos. Dette betyr at slike saker stort sett vil bli avgjort med en bot.”* Deretter uttaler Høyesterett: *”Straffenivået ved innførsel av små kvanta kan ikke være upåvirket av denne utviklingen.”*

Ettersom det ikke var spredningsfare, i tillegg til andre formildende omstendigheter, ble saken avgjort ved bot alene. Høyesterett mente at lagmannsrettens bot på 3000 kr ikke reflekterte at innførsel fortsatt er mer straffverdig enn oppbevaring. Boten ble satt til 6000 kr.

³⁸ S. 99.

³⁹ Politisk plattform for Stoltenberg-regjeringen 2005-2009.

Jeg ser på denne dommen som en ytterligere bekreftelse på at det har skjedd en generell nedjustering, og at det særlig gjelder for stoff til eget bruk.

3.2.15 Riksadvokatens skriv av 4. januar 2010 til stadsadvokatene, politimestrene og sjefen for Kripos

Brevet gjelder endrede retningslinjer for bruk av forelegg ved *innførsel* av narkotika. Det henvises til dommen nevnt over hvor det ble sagt at innførsel av små kvanta heller ikke kan være upåvirket av nedjusteringen. Riksadvokaten mener derfor at avgjørelsen ”*tilsier ytterligere en oppmykning av de generelle retningslinjene for bruk av forelegg ved overtredelser av narkotikalovgivningen*”. Forelegg anbefales dermed som normal reaksjon ved innførsel der stoffet ikke utgjør mer enn halvparten av det som gjelder for bruk av forelegg ved kjøp og oppbevaring.

3.2.16 Riksadvokatens rundskriv 1/2010

Det har i flere av rundskrivene vært understreket at grove narkotikaforbrytelser skal være en prioritert kategori for påtalemyndigheten. Av rundskrivet fremgår at det særlig skal rettes ”*oppmerksomhet mot ytterpunktene i kjeden*”. Med dette menes innførsel og omsetning på den ene siden, og avdekking av begynnende bruk blant unge på den andre siden. Videre skal det ”*legges vekt på innsats rettet mot bakmenn for å avdekke alvorlige saker som gjelder nasjonal og internasjonal rusmiddelkriminalitet*”.

3.3 Endringer i bruk av samfunnsstraff

3.3.1 Ot.prp. nr.72 (1989-1990)

Ved innføring av samfunnstjeneste som hovedstraff ble det i forarbeidene uttalt at man anså prøveordningen for å være vellykket. Det ble derfor foreslått ”*en viss utvidelse av anvendelsesområdet for samfunnstjenesten i forhold til dagens regler*”. Hovedmålgruppen for reaksjonstypen skulle være vinningsforbrytelser. Om narkotikaforbrytelser sies det at samfunnstjeneste ikke er ”*utelukket*” ved mindre alvorlige eller tilfeldige former for befatning med narkotika, fortrinnsvis til eget bruk. Det sies at de grove narkotikaforbrytelsene bør ”*i sin*

alminnelighet falle utenfor anvendelsesområdet for samfunnstjenesten”, men at det ikke legges opp til innskrenkning i forhold til den praksis som foreligger.

Grov narkotikakriminalitet var altså på ingen måte innenfor kjerneområdet for samfunnstjenesten. For de mindre alvorlige sakene ble samfunnstjeneste benyttet.

3.3.2 Ot.prp. nr.5 (2000-2001)

I 2001 gikk man fra *samfunnstjeneste* til *samfunnsstraff*. Forarbeidene uttrykker et klart ønske om økt bruk av samfunnsstraff i forhold til den praksis som forelå for samfunnstjeneste. Det uttales samtidig at retten gis relativt stor frihet til å finne anvendelsesområdet for samfunnsstraff innenfor de rammene som oppstilles.⁴⁰ Stortinget ga sin støtte til økt bruk av samfunnsstraff ved St.meld. nr. 27 (1997-1998) som kom i forkant av proposisjonen.

Lovgiver foretok noen konkrete grep for å legge til rette for økt bruk av samfunnsstraff. Tidligere var den øvre grense for antall timer som kunne idømmes 360 timer. Dette ble endret til 420 timer og har vært uendret siden. På den måten fikk man et større spenn samfunnsstraff kunne anvendes innenfor.

Etter forslag fra Riksadvokaten ble det gjort en endring av vilkåret i § 28a første ledd bokstav a.⁴¹ Tidligere var vilkåret at straffen ellers ikke måtte overstige fengsel i 1 år. Dette ble nå endret slik at den aktuelle strafferamme ikke måtte overstige 6 år. Stafferammen etter § 162 annet ledd er 10 år. Departementet uttaler at grove narkotikaforbrytelser derfor er *”utelukket fra å medføre samfunnsstraff allerede på grunn av strafferammen”*.⁴²

3.3.3 Rt. 2003 s. 208

Saken gjelder domfellelse etter § 162 annet ledd for kjøp av 25 gr heroin ment for videresalg. Saken ble avgjort på grunnlag av de gamle reglene om samfunnstjeneste og er derfor

⁴⁰ S. 127.

⁴¹ Jf. ot.prp. nr.5 (2000-2001) s.125.

⁴² S. 176.

uavhengig av strafferammen. På bakgrunn av klar rehabiliteringssituasjon og av hensyn til situasjonen for hennes barn ble straffen satt til samfunnstjeneste i 360 timer.

Etter at dette er sagt, sier Høyesterett at resultat retten kom til i denne saken ”*gir foranledning til å stille spørsmål ved om det var vel overveiet å sette en absolutt grense for bruk av samfunnsstraff når maksimumstraffen er høyere enn 6 år*”. Retten anser forslaget fra Riksadvokaten til hovedsakelig å være av rent ”*lovteknisk karakter*”. Sett i sammenheng med økt bruk av samfunnsstraff som forarbeidene legger opp til, ”*burde § 28a åpne for bruk av samfunnsstraff også der strafferammen er høyere enn 6 år, når særlig sterke grunner taler for det*”.

Høyesterett uttaler seg her utover det som er nødvendig for den konkrete saken. Jeg anser dette som en henvendelse rettet til lovgiver. Det har unntaksvis blitt brukt samfunnstjeneste ved *grove* narkotikaforbrytelser (ved svært langt saksbehandlingstid eller sterke rehabiliteringshensyn), og det er ingenting i forarbeidene som tilsier at det er et endret syn på straffnivået for narkotika. Det er derfor grunn til å lure på om det var en *tilsiktet* konsekvens av lovgivningen at narkotikasaker etter § 162 andre ledd ble utelukket, særlig siden det går i mot det generelle standpunktet i forarbeidene om *økt* bruk av samfunnsstraff.

3.3.4 Riksadvokatens rundskriv 1/2004

Riksadvokaten følger opp lovgivers ønske om økt bruk av samfunnsstraff. Riksadvokaten sier at regelen om samfunnsstraff skal vurderes i alle saker hvor reaksjonsformen kan være aktuell. Videre konstateres det at ”*området for samfunnsstraff [er] utvidet gjennom Høyesteretts praksis i 2002 og 2003*”.

Riksadvokatens rundskriv gjelder riktignok kun for påtalemyndighetens praksis. Jeg vil anta at det likevel vil få betydning for praksis, selv om domstolen i utgangspunktet er fri til å velge den reaksjonsformen de finner passende. I de fleste tilfeller vil retten ikke idømme strengere straff enn det påtalemyndigheten legger ned påstand om.

3.3.5 Ot.prp. nr.90 (2003-2004)

Forarbeidene til ny straffelov videreførte i hovedsak bestemmelsene i straffeloven av 1902. Lovgiver endret vilkåret i § 28a første ledd bokstav a tilbake til slik det var for samfunnstjenesten (den alternative straffen ikke overstiger fengsel i 1 år). Departementet uttaler om Rt. 2003 s. 208 at de er ”enig i at begrensning som ligger i kravet om en øvre strafferamme på 6 år, kan få uheldige konsekvenser i enkeltsaker. Videre uttales det: ”Reglene er blant annet til hinder for å reagere med samfunnsstraff overfor narkotikaforbrytelser etter gjeldende straffelov § 162 annet ledd. Departementet mener at samfunnsstraff kan være en velegnet reaksjon i en del slike saker, særlig hvor det foreligger en rehabiliteringssituasjon.”

Forarbeidene uttaler at i ”grove volds- og seksuallovbruddssaker, samt i andre saker hvor allmennpreventive hensyn normalt gjør seg sterkt gjeldende, bør domstolene likevel være svært tilbakeholdne med å idømme samfunnsstraff”. Grove narkotikasaker nevnes ikke. Slik jeg tolker forarbeidene er det ikke lenger den oppfatning fra lovgivers side at samfunnsstraff kun i de absolutte unntakstilfeller vil være aktuelt i narkotikasaker. Utover det gis det ikke noen klare rammer for i hvilke saker det skal anvendes.

3.3.6 Rt. 2004 s. 772

Rt. 2004 s. 772 gjelder domfellelse for kjøp av 80 gr amfetamin og oppbevaring av 61 gr amfetamin. Tiltalen omfatter dessuten regnskapsforbrytelse og overtredelse av våpenlovgivningen. Saken avgjøres etter de gamle reglene om samfunnstjeneste. Strafferammen i § 162 annet ledd er derfor ikke et formelt hinder for anvendelse av samfunnsstraff.

Retten uttaler at tiltalen omfatter flere forhold som hver for seg ville gitt ubetinget fengsel. Spørsmålet om samfunnsstraff blir likevel aktuelt, særlig fordi ”de straffbare forholdene ligger langt tilbake i tiden, og at den domfelte, som har tilstått de forholdene han er dømt for, ser ut til å ha kommet i ordnede forhold etter mange år med problemer”. Domfelte er 44 år, og har i de senere år klart å venne seg av med amfetamin- og alkoholmisbruk. På bakgrunn av de konkrete forhold kommer retten til at ”domfelte bør få den sjansen som ligger i en samfunnsstraff”. Høyesterett uttaler at dette ”kan nok innebære en viss utvidelse av området for en slik reaksjon i forhold til Høyesteretts tidligere praksis, men jeg viser her til

lovgiverens ønske om å øke bruken av reaksjonen, se redegjørelsen i Rt-2002-1403. Jeg peker også på at det stiller store krav til den dømte å gjennomføre en samfunnsstraff av et slikt omfang som må være det aktuelle her". Straffen ble satt til 300 timer. Det ble i tillegg gitt ubetinget fengsel for det våpenrelaterte forholdet.

Det har også tidligere blitt idømt samfunnsstraff på grunn av svært lang saksbehandlingstid eller sterke rehabiliteringshensyn. Som retten selv uttaler innebærer resultatet en utvidelse av området.

3.3.7 Rt. 2005 s. 343

Rt. 2005 s. 343 gjelder salg av 100 gram amfetamin og 300 tabletter rohypnol, samt kjøp og oppbevaring av 900 tabletter rohypnol.

Det tok 3,5 år før saken kom opp for Høyesterett. Retten uttaler at dette tilsier at en vesentlig del av straffen må gjøres betinget, men at forholdet er for alvorlig til at det kan gjelde for straffen i sin helhet. Ved overtredelsen var domfelte 19 år. Han var ikke selv misbruker og havnet forholdsvis tilfeldig i den situasjonen han nå er domfelt for. Han er i gang med studie i bedriftsøkonomi og eiendomsmegling. Retten nevner at det i tidligere praksis har vært anvendt samfunnsstraff for grov narkotikakriminalitet grunnet en *rehabiliteringssituasjon*. Domfelte i vår sak har aldri vært i en livssituasjon som nødvendiggjør rehabilitering. Høyesterett sier videre at også andre *sterke grunner* enn rehabilitering kan tilsi bruk av samfunnsstraff. Den svært lange saksbehandlingstiden fører til en svekkelse av de almenpreventive hensyn som ellers er grunn til at *straffens formål* taler mot en reaksjon i frihet. Det samme gjelder for de individualpreventive hensyn bak straffen. Straffen blir derfor satt til 300 timer samfunnsstraff.

3.3.8 Rt. 2005 s. 1070

Rt. 2005 s. 1070 gjelder domfellelse for kjøp og oppbevaring av omlag to kg hasj, jf. § 162 andre ledd. Samfunnsstraff var i utgangspunktet utelukket på grunn av vilkåret om 6 års strafferamme. Samfunnsstraff ble likevel aktuelt ettersom det var gitt en uforbeholden

tilståelse. Dermed kan retten ”*nedsette straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart*”, jf. § 59.

Spørsmålet i saken er om *straffens formål* taler i mot en reaksjon i frihet. Høyesterett henviser til tidligere praksis der det er uttalt at det kreves *klare og sterke rehabiliteringshensyn eller andre spesielle forhold* for at samfunnsstraff skal kunne anvendes ved grove narkotikaforbrytelser. Selv om denne saken er av mindre alvorlig karakter enn avgjørelsene det henvises til, legger retten til grunn at samme utgangspunkt må gjelde også i denne saken.

Domfelte har gjennom flere år vært i et belastet miljø og innblandet i flere kriminelle forhold. Han fikk en sønn sammen med sin tidligere samboer i 2000. På grunn av morens rusproblemer har faren aleneansvaret for gutten. Gutten har hatt en problematisk oppvekst. Far og sønn bor nå sammen på et familiesenter. Familiesenteret advarer på det sterkeste mot at sønnen skilles fra sin far. I følg retten ”*må hensynet til As sønn veie tungt ved vurderingen av om samfunnsstraff skal idømmes*”. I tillegg legges det vekt på at domfelte har klart å etablere en stabil tilværelse og gjennomgått svært positiv utvikling som omsorgsperson for sin sønn. Retten uttaler at disse forholdene alene ikke kan begrunne bruk av samfunnsstraff, men at det må ses i sammenheng med den uforbeholdne tilståelse og den lange saksbehandlingstiden (to år og ni måneder). Høyesterett kommer derfor etter en samlet vurdering til at ”*det foreligger slike ekstraordinære personlige forhold at samfunnsstraff bør idømmes*”. Dommen ble satt til 270 timer samfunnsstraff.

3.3.9 Rt. 2005 s. 1312

A er domfelt for oppbevaring og salg av amfetamin, jf. § 162 første og annet ledd. Også her er strl. § 59 om uforbeholden tilståelse anvendt for å kunne idømme samfunnsstraff.

Mindretallet i lagmannsretten stemte for samfunnsstraff på grunn av rehabiliteringshensyn. Etter dommen har domfelte falt ut av rehabiliteringen og brutt kontakten med institusjonen hun var hos. To uker før Høyesterett avsa dom hadde hun igjen kommet inn i et rehabiliteringsprogram. Når det gjelder rehabiliteringshensynet, uttaler Høyesterett at det må foreligge ”*en reell og lovende rehabiliteringssituasjon, og at denne klart og sterkt tilsier at fengselsstraff ikke bør brukes*”. Om den konkrete situasjon uttaler retten at de ikke kan ”*se at*

bestrebelsene har den fasthet og progresjon som må være vilkåret for å kunne fastslå at det nå foreligger en reell og lovende rehabiliteringssituasjon” og at rehabiliteringssituasjonen ikke er *”i en slik stilling at soning vil virke ødeleggende*”. Retten påpeker at det gjelder alvorlige forhold *”der det må legges til grunn at hun har hatt befatning med slike mengder narkotika at det klart har oversteget hennes eget brukerbehov*”. Høyesterett fastholder derfor lagmannsrettens dom på fengsel i 2 år og 5 måneder, hvorav 1 år ubetinget.

Dommen utdyper og avgrensner innholdet i *rehabiliteringshensynet*. Det gjøres klart at en rehabiliteringssituasjon i seg selv ikke er nok. Det må i tillegg være slik at denne situasjonen *tilsier* en straff i frihet.

3.3.10 Ot.prp. nr.31 (2006-2007)

Ot.prp. nr. 31 (2006-2007) omhandler tiltak for å bedre soningskøene og bedre innholdet i soningen. En av endringene knyttet seg til § 28a og muligheten til å kumulere samfunnsstraff med ubetinget fengsel. Tidligere var det mulig å kombinere samfunnsstraff med inntil 30 dagers ubetinget fengsel, dette ble nå endret til 60 dager.⁴³

Bakgrunnen var at man ønsket å *” øke domstolenes mulighet for å kombinere ubetinget fengselsstraff med samfunnsstraff*”.⁴⁴ Departementet uttaler at det dessuten er i tråd med regjeringens ønske om økt bruk av samfunnsstraff, *”[s]ærlig overfor unge lovbrytere må samfunnsstraff brukes mer*”. Det sies dessuten at *” samfunnsstraffen er en betydelig rimeligere straff enn ubetinget fengsel*”.⁴⁵

Promillekjøring var et av hensynene for at kumuleringsadgangen i utgangspunktet ble tatt inn i loven ettersom det etter vegtrafikkloven i visse tilfeller er krav om ubetinget fengsel. Det ville være lite heldig om retten skulle være nødt til å anvende ubetinget fengsel for det hele på grunn av den begrensede adgangen til å kumulere reaksjonsformene.⁴⁶

⁴³ Proposisjonens høringsnotat foreslo 6 måneder. Etter kritikk fra høringsinstansene og ny vurdering hos departementet ble grensen satt til 60 dager, jf. s. 58

⁴⁴ S. 6.

⁴⁵ S. 54.

⁴⁶ Jf. ot.prp. nr.72 (1989-1990) s. 45.

3.3.11 Rt. 2007 s. 950

Rt. 2007 s. 950 gjelder domfellelse for transport av totalt 4,7 kg hasj. Dommen kom i etterkant av lovendring av vilkåret i § 28a bokstav a. Vilkåret ble endret til at samfunnsstraff kan anvendes dersom det ellers ikke ville blitt idømt strengere straff enn 1 års fengsel.⁴⁷ I følge førstvoterende dommer Endresen må det nye regelsettet samlet ”*sees som en viss liberalisering*”. Den alternative straffen ville ikke oversteget 1 år, det er derfor ikke krav om sterke grunner, ”*men vurderingen blir ikke mye forskjellig når det er tale om straffbare forhold som ligger helt opp til den grense som er satt i § 28a*”. Det legges altså opp til en glidende overgang mellom første ledd bokstav a, og unntaket i andre ledd, på samme måte som det legges opp til en glidende overgang mellom de ulike leddene i § 162.

Lagmannsretten idømte samfunnsstraff på bakgrunn av domfeltes personlige forhold: han var ikke en profesjonell kurer, han kom med uforbeholden tilståelse, han angret på det han hadde gjort og han hadde fått seg fast jobbtilbud.

Om resultatet uttaler Høyesterett at ”*[d]et er imidlertid de allmennpreventive hensyn som er fundamentet for den etablerte praksis, og det ville etter mitt skjønn utgjøre et markert brudd med tidligere praksis om lagmannsrettens dom skulle bli stadfestet*”.

Videre sies det: ”*Det har vært et klart uttalt politisk ønske om økt bruk av samfunnsstraff, og dette har vært fulgt opp av domstolene på en måte som har ført til en stadig økende bruk av slik straff. Det må forventes at utviklingen vil fortsette.*” Retten er enig med lagmannsretten i at det ”*i større grad enn før nå er rom for å ta individuelle hensyn ved vurderingen av om bruk av samfunnsstraff er en tjenlig straffereaksjon*”. Høyesterett understreker at det er ”*fortsatt et vilkår at ”hensynet til straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet”, jf. straffeloven § 28a bokstav b*”. Ordlyden gir riktignok anvisning på en interesseavveining, ”*men på områder der de allmennpreventive hensyn tillegges særlig stor vekt, vil samfunnsstraff for alvorlige forbrytelser fortsatt være unntaket*”. Høyesterett henviser til forarbeidene hvor det er sagt at hensynet bak lovendringen er at man kan bruke

⁴⁷ I kraft 1. januar 2006.

samfunnsstraff også etter § 162 andre ledd. Det påpekes likevel at det er ingenting i proposisjonen (ot.prp. nr. 31 (2006-2007)) som tilsier at det er tiltenkt en vesentlig endring overfor alvorlige narkotikaforbrytelser. ”*De allmennpreventive grunner, som generelt har vært bestemmende for straffenivået ved narkotikaforbrytelser, krever da at den klare hovedregel fortsatt må være ubetinget fengsel for slike forbrytelser.*”

Når det gjelder den konkrete saken sier Høyesterett at lagmannsrettens grunner ”*er av så vidt alminnelig karakter at konsekvensene av å idømme samfunnsstraff synes å måtte bli at dette langt på vei ville bli hovedregelen ved førstegangsovertredelser, [j]eg kan ikke se at det er grunnlag for en slik omlegging av straffeutmålingspraksis for alvorlige narkotikaforbrytelsen av den karakter som denne saken gjelder*”. Lagmannsrettens dom ble opphevet og straffen ble satt til fengsel i 1 år.

Høyesterett klargjør her noe rundt retts situasjonen vedrørende bruk av samfunnsstraff for grove narkotikaforbrytelser. Det er likevel fortsatt visse skranker som må gjelde for anvendelse av samfunnsstraff ved alvorlige narkotikaforbrytelser, deriblant sterke almenpreventive hensyn. Selv om det er større rom for individuelle hensyn, er ikke forholdene i denne saken spesielle nok til at det nødvendiggjør et unntak fra det som fortsatt anses som hovedregelen ved alvorlig narkotikakriminalitet.

3.3.12 Rt. 2007 s. 1244

Saken gjelder domfellelse for kjøp av 6 kg hasj ved ett enkelt tilfelle. Lagmannsretten idømte 420 timer samfunnsstraff. Påtalemyndigheten anket avgjørelsen og gjorde gjeldende at ”*avgjørelsen strider mot rettspraksis, og at sterke allmennpreventive hensyn tilsier en ubetinget fengselsstraff*”.

Høyesterett henviser til Rt. 2007 s. 950 og støtter seg til synet om at lovendringen ”*representerer en viss liberalisering også i de tilfellene hvor det før lovendringen var adgang til å gå utenom maksimum strafferamme på seks år. Deretter sier retten at ”samfunnsstraff vil i utgangspunktet være utelukket ved grove narkotikaforbrytelser*” fordi sterke almenpreventive hensyn tilsier at *straffens formål* taler mot en reaksjon i frihet, jf. § 28a første ledd bokstav b. Dette er av betydning i denne saken fordi kvantumet var stort, det var stor spredningsfare og

det var økonomisk motiv. Om praksis uttaler retten at ”Høyesterett har likevel flere ganger gitt uttrykk for at det kan idømmes samfunnsstraff ved så grove narkotikaforbrytelser som vi står overfor i vår sak, dersom det foreligger klare og sterke rehabiliteringshensyn eller andre spesielle forhold”.

Domfelte begynte å bruke hasj da han kom under barneverntjenestens ansvar i 12-årsalderen (ikke oppgitt hvor gammel han er nå). I etterkant av varetektsfengslingen har han forandret sin livssituasjon fullstendig. Han har fått seg fast arbeid i et mekanisk utleiefirma, tilbud om opplæring til fagbrev, nytt sosialt miljø, stabilt kjæresteforhold og fast bosted.

Påtalemyndigheten anfører at det ikke er tale om noen egentlig rehabiliteringssituasjon. Til dette uttaler retten at ”[s]elv om en rehabilitering ofte vil være avhengig av profesjonell behandling og eksterne hjelpetiltak, må det avgjørende være en vurdering av vedkommendes livssituasjon i tiden forut for de straffbare handlingene sammenholdt med utviklingen og situasjonen på domstidspunktet”. Høyesterett mener at sjansene for å lykkes med rehabiliteringen og forbli i arbeid vil kunne forspilles ved straff i form av ubetinget fengsel.

Anken ble forkastet. Lagmannsrettens dom på samfunnsstraff i 420 timer ble stående.

Det gjøres altså klart at det ikke er nødvendig med profesjonell organisering av rehabiliteringen. Det avgjørende er en sammenligning av situasjonen før og nå.

3.3.13 Rt. 2008 s. 1737

Saken gjelder erverv og oppbevaring av 700 gr hasj. I tillegg noen mindre alvorlige forhold etter narkotikabestemmelsen og kjøring i påvirket tilstand. Samme dom er omtalt under pkt. 3.2.12

Domfelte sonet ferdig forrige dom på samfunnsstraff mindre enn 1 år før forholdene i denne saken. Preventive hensyn vil derfor tale mot bruk av samfunnsstraff. Førstvoterende dommer Utgård sier at det kan likevel ”ikkje vere avgjerande”. I den forrige saken ble det idømt samfunnsstraff fordi det forelå en rehabiliteringssituasjon. I følge retten kan ikke de forholdene han tidligere er dømt for stenge for ny dom på samfunnsstraff. Det avgjørende er om domfelte nå anses å være i en rehabiliteringssituasjon. Retten nøyer seg med å henvise til friomsorgskontorets anbefalinger om samfunnsstraff. Hovedbegrunnelsen bak anbefalingen er

muligheten til å fastholde jobbsituasjonen han er i. Videre legger retten et annet hensyn til grunn: ”Det må også kome inn ved vurderinga at det ikkje bør vere for stort spenn mellom straffnivået i ordinære saker og saker der det blir gitt dom på fengsel på vilkår av deltaking i narkotikaprogram etter den særskilte prøveordninga for dette.”

Straffen ble satt til samfunnsstraff i 120 timer. I tillegg ble det på grunn av alvoret i saken, (blant annet stoffets spredningsfare) og kjøring i beruset tilstand, idømt 30 dagers ubetinget fengsel og en bot på 10 000 kr.

Høyesterett har ikke tidligere anvendt narkotikaprogram med domstolskontroll som et argument for å anvende samfunnsstraff i narkotikasaker. Bakgrunnen må være at man ønsker en mer glidende overgang mellom samfunnsstraff og narkotikaprogram med domstolskontroll.

3.3.14 Ot.prp. nr. 22 (2008-2009)

Nevnt over, pkt.3.2.13. Utgangspunktet i proposisjonen er at man ønsker å videreføre dagens praksis. Videre sies det: ”Samtidig går departementet inn for at menneskelige hensyn, og da særlig hensynet til langvarige rusmisbrukere, skal varetas bedre enn i dag ved at det i større grad skal reageres med behandling og samfunnsstraff mot mindre alvorlige narkotikaovertrædelser.”⁴⁸

Uttalelsen er altså begrenset til å gjelde de mindre alvorlige overtrædelsene, antagelig vil det gjelde forhold etter første ledd. Jeg antar menneskelige hensyn blant annet omfatter problemet med at rusavhengige går inn og ut av fengsel uten at det ser ut til å ha noen preventiv effekt på grunn av avhengighetssituasjonen knyttet til eget bruk.

3.3.15 Rt. 2009 s. 290

Saken gjaldt kjøp av til sammen 63 gr heroin, hovedsakelig ment for videresalg for finansiering av eget bruk, § 162 annet ledd. I tillegg diverse oppbevaring og ett tilfelle av salg.

⁴⁸ S. 90.

Den alternative fengselsstraffen ville overstegget 1 år, det er derfor unntaket i § 28a andre ledd som er aktuelt også for denne saken. Retten uttaler at selv om det er åpnet for økt bruk av samfunnsstraff, må det fortsatt være vilkår om at det foreligger *klare og sterke rehabiliteringshensyn* eller andre *særlig tungtveiende grunner* ved domfellelse for grov narkotikaforbrytelse.

Domfelte begynte å bruke hasj på ungdomsskolen og heroin fra hun var 18 år. Hun er tidligere domfelt flere ganger for mindre alvorlige narkotikalovbrudd. Ved tidspunktet for Høyesteretts dom har hun vært rusfri i omkring to og et halvt år, og i gang med å gjennomføre utdanning som kan gi henne et inntektsgrunnlag i fremtiden. Om den konkrete situasjonen uttaler Høyesterett: *”Dersom hun skal dømmes til fengselsstraff, vil det kunne virke ødeleggende for hennes videre rehabilitering. Samfunnsstraff er en følbar reaksjon, og jeg kan ikke se at hensynet til straffens formål taler mot at det i tilfelle som det foreliggende blir idømt samfunnsstraff i stedet for fengsel.”* Høyesterett er derfor under noen tvil *”kommet til at det i dette tilfellet foreligger tilstrekkelig klare og sterke rehabiliteringshensyn”* til at det kan idømmes samfunnsstraff. Kombinasjonen av rehabilitering og lang saksbehandlingstid gjør det uheldig om hun nå skulle sone en fengselsstraff. Straffen ble satt til samfunnsstraff i 420 timer, det maksimalt mulige antall.

Tidligere praksis fra Høyesterett har muligens lagt større vekt på de almenpreventive hensyn enn det som er tilfellet i denne saken. Høyesterett uttaler her at også samfunnsstraff er en *følbar* reaksjon. Det har ikke skjedd endringer i innholdet av samfunnsstraff som gjør at dette hensynet er mer aktuelt enn tidligere, men kanskje lar man dette hensynet veie noe tyngre.

3.3.16 Rt. 2009 s. 294

Senere samme dag avsa Høyesterett en ny dom om samfunnsstraff. Det var samme dommere (annen førstvoterende) og samme aktor og forsvarer.

Denne gangen gjaldt det kjøp av 90 gr heroin (noe mer enn forrige sak, men noe lavere styrkegrad). Domfelte og en kamerat mottok stoffet i Tromsø og gjemte det i skogen. Domfelte fikk 10 gr selv, resten var ment for videresalg. Også i denne saken er retten kommet til sitt resultat under noe tvil.

Høyesterett legger til grunn at riktig fengselsstraff ville vært to og et halvt år, tilståelsen tatt i betraktning. Det er derfor unntaksbestemmelsen i andre ledd som kommer til anvendelse. Domfelte har misbrukt rusmidler fra han var 13 år, og heroin fra han var 30 år. Han har ikke vært i arbeid og er domfelt en rekke ganger tidligere. Han er i dag 44 år og har vært stoffri i 2 år. Han har fått fast stilling som sveiser med gode skussmål, samboerforhold og ordnet boligsituasjon. Retten legger derfor til grunn at det foreligger en *reell og lovende rehabiliteringssituasjon*. Aktor påpeker at domfelte ikke er deltakende i noe rehabiliteringsprosjekt, og at soning ikke nødvendigvis vil virke ødeleggende for en rehabiliteringssituasjon. Om dette uttaler retten at han fremdeles er i en utsatt og sårbar situasjon, og at soning vil kunne ”*virke ødeleggende på den positive prosessen han er inne i*”. Rehabiliteringssituasjonen tilsier derfor *klart og sterkt* at det ikke idømmes fengselsstraff.

Høyesterett spør om det *likevel* er grunnlag for å anvende samfunnsstraff i en så alvorlig sak, jf. vilkåret i andre ledd bokstav b om at *straffens formål* ikke må tale i mot bruk av samfunnsstraff. Hensynet til almenprevensjon må veie tungt ved slike kvanta heroin. Partiet innebar stor spredningsfare og dermed fare for avhengighet og overdosedødsfall for kjøperne. Når det likevel blir idømt samfunnsstraff er det på grunn av at domfelte har et langt misbruksforhold bak seg som han nå har mulighet til å komme seg ut av. Høyesterett påpeker at nettopp farene og skadevirkningene ved heroinmisbruk gjør at det ikke bare er i misbrukerens, men også ”*samfunnets interesse at rehabiliteringen lykkes*”. Siden han har kommet så langt som han har i dag, ”*bør han få den sjanse som ligger i en samfunnsstraff*”. Retten henviser til dommen fra tidligere samme dag og understreker at også samfunnsstraff er en *følbar* reaksjon.

Fire av dommene stemmer for at straffen settes til 420 timer samfunnsstraff.

Dommer Bårdsen er dissenterende vedrørende anvendelse av samfunnsstraff. Han mener at domfeltes rolle i forrige sak var mer underordnet enn i denne saken i tillegg til at det var et betydelig mindre kvantum. Om forrige dom sier Bårdsen: ”*Jeg oppfatter dommen som en utvidelse av området for samfunnsstraff ved grove narkotikaforbrytelser i rehabiliteringstilfellene. En slik utvikling er ønskelig av flere grunner, blant annet for å motvirke et for stort spenn mellom straffeutmålingen i ordinære saker og tilfeller der domfelte*

går inn i narkotikaprogram med domstolskontroll etter prøveordningen om dette, jf. Høyesteretts dom 17. desember 2008 [Rt. 2008 s. 1737]. ”Bårdsen mener at det ”likevel er grenser for hvor langt man kan trekke paralleller på prøveordningen og forholdet mellom denne og reglene om samfunnsstraff”. Det foreligger riktignok tungtveiende rehabiliteringshensyn, men almenpreventive hensyn ”taler med tyngde mot en straff i frihet”. Som det sies i dommen fra 2008, vil dette hensynet bli ivaretatt på en helt annen måte ved narkotikaprogram med domstolskontroll ettersom det er mulighet til å kombinere med en lengre, ubetinget fengselsstraff. Dessuten er hensynene bak de to reaksjonstypene forskjellige.

Bårdsen mener at flertallets forslag om 420 timer samfunnsstraff ikke vil avspeile ”alvoret i forbrytelsen A er dømt for”. Bårdsen mener at 2 år og 6 måneder, hvorav 9 måneder betinget fengsel vil være mer riktig. Til sammenligning mente flertallet at den subsidiære fengselsstraffen var 1 år og 10 måneder. Det er mulig at flertallet satte tallet noe ned for at det skulle bli mer proporsjonalt i forhold til bruken av samfunnsstraff. Dersom man som Bårdsen mener at alternativ straff er 2 år og 6 måneder blir det vanskeligere å forsvare bruken av samfunnsstraff på grunn av almenpreventive hensyn.

3.3.17 Rt. 2009 s. 1371

Saken gjelder domfellelse for oppbevaring og salg av til sammen 300 gr amfetamin/metaamfetamin ved flere ulike anledninger.

Domfelte er i 50-årene og har misbrukt stoff i store deler av sitt liv. Han er nå inne i en rusfri periode (noe under ett år) ved hjelp av Subutex-behandling og legemiddelassistert rehabilitering. Retten uttaler at ”[s]elv om hans deltakelse i salgene må antas gjort for å finansiere eget forbruk, og også kjøp og oppvaring har vært gjort med eget bruk for øye, tilsier mengden og hans deltakelse i spredning av stoffet at det ut fra allmennpreventive hensyn som utgangspunkt skal reageres med ubetinget fengselsstraff”. Det at han nå er inne i en rusfri periode, kan ”alene ikke være nok til isteden å anvende samfunnsstraff”.

Spørsmålet om anvendelse av samfunnsstraff kommer likevel opp på grunn av domfeltes ektefelle som lider av psykiske problemer. Hun er helt avhengig av sin ektemann for å kunne fungere. Det distriktspsykiatriske senterets rapport anbefaler at det blir idømt samfunnsstraff.

Retten viser til Rt. 2005 s. 1070 der det ble lagt vekt på domfeltes omsorgsansvar for mindreårig barn og finner derfor at ”*tilsvarende må kunne komme i betraktning også ved betydelig omsorgsansvar overfor voksen person, slik som i dette tilfellet for ektefellen*”. Retten legger også vekt på faren for at domfelte faller ut av sin behandling på grunn av bekymring knyttet til plagene hans ektefelle vil få uten ham tilstede. Dette særlig fordi han har sprukket under tidligere forsøk med Subutex-behandling.

Domfelte har over lengre tid vært uføretrygdet på grunn av en ryggskade. Aktoratet anfører at det i følge rettspraksis er rehabilitering i kombinasjon med yrkesdeltakelse eller utdanning som begrunner bruk av samfunnsstraff. Om dette uttaler Høyesterett at ”*det vil være urimelig om dette skal avskjære ham muligheten til å sone straffen i form av samfunnsstraff*”. Selv om han ikke vil komme inn i arbeidslivet, vil likevel det at han blir rusfri være en betydelig fordel for samfunnet ”*ved at den kriminelle virksomheten knyttet til hans bruk og hans bidrag til spredning av narkotika, blir borte*”.

Straffen ble satt 350 timer samfunnsstraff.

4. Oppsummering av praksis

4.1 Metode

I denne delen skal jeg forsøke å gi et overblikk over endringene fra de siste ti årene. Det skal jeg gjøre ved å se på *hva* som har blitt endret, *hvordan* det har skjedd, og ikke minst *hvorfor*. Noen momenter vil bli nevnt i flere av de tre kapitlene.

Jeg skiller fortsatt mellom generelle endringer i straffenivået og endringer i bruk av samfunnsstraff.

4.2 Hva har blitt endret?

4.2.1 Generelle endringer i straffenivået

Den generelle utviklingen av straffenivåene går i skjerpene retning, i forarbeidene til ny straffelov foreslås det en merkbar oppjustering av straffenivået for flere av de grove forbrytelseskategoriene.⁴⁹ For narkotikaforbrytelsene har utviklingen gått i motsatt retning.

Nedjusteringen gjelder først og fremst for befatning med narkotika til eget bruk og for finansiering av eget bruk. Det gjøres nå tydeligere forskjell i rettspraksis mellom bedømmelsen av brukere og kurerer/bakmenn. I **Rt. 2001 s. 129** uttaler retten at det i de siste årene har blitt lagt ”*vesentlig vekt på*” om det er narkotika som knytter seg til eget bruk, eller om det gjelder videresalg. I de fleste tilfeller vil gjentatte kriminelle handlinger føre til skjerpning av straffen. I denne saken åpnes det for at tilbakefall kan underbygge den avhengighetssituasjonen vedkommende er i. Retten viser forståelse for hvordan rusmisbruket faktisk arter seg ved å si at en brukersituasjon til en viss grad tilsier at man trekkes inn i

⁴⁹ For eksempel vold i nære relasjoner, seksuelle overgrep, grov vold og forsettlig drap, se ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 99.

befatning med narkotika utover egne brukerdoser. Domstolene legger altså større vekt på subjektive forhold enn tidligere praksis har gjort.

For innførsel har rettspraksis uttalt at det også her skal tas hensyn til omstendighetene rundt innførselen. Eget bruk blir nå sett på som en formildende omstendighet ved innførsel. I følge **Rt. 2008 s. 906** fører innførsel til eget bruk til ”*en mildere reaksjon enn om partiet hadde vært ment for salg*”. Av samme grunn kom retten i **Rt. 2009 s. 1551** til at bot kunne utmåles som eneste reaksjon ved innførsel av 3,9 gr cannabis til eget bruk. Riksadvokaten har fulgt opp denne praksisen og åpnet for at det kan gis forelegg ved innførsel av mindre mengder narkotika. Tidligere var forelegg utelukket i saker om innførsel.⁵⁰ Selv om det har skjedd en nedjustering av straffenivået i saker med innførsel til eget bruk, vil innførsel som hovedregel fortsatt måtte bedømmes strengere enn kjøp og oppbevaring på grunn av spredningsfaren det fører med seg. Denne forskjellen skal gjenspeiles i straffenivået, jf. **Rt. 2009 s. 1551**.

Innføringen av **narkotikaprogram med domstolskontroll** innebærer en mildere måte å reagere på overfor rusavhengige. Ordningen innebærer en utvikling i samme retning som nedjusteringen Høyesterett har foretatt.

Det har skjedd en nedjustering av straffenivået også utover det som knytter seg til eget bruk. Hensynene bak denne nedjusteringen og nedjusteringen for eget bruk er, som jeg skal vise senere, forskjellige. Hva endringen går ut på kommer klart til uttrykk i **Rt. 2004 s. 759**. Her sies det at nedjusteringen også omfatter ”*kvantum som nok er store, men ikke svært store*”. Utsagnet knytter seg til hasj. Senere praksis tilsier at dette også gjelder for andre stoffer. Se for eksempel **Rt. 2004 s. 1280** hvor nedjusteringen blir gjort gjeldende for det narkotiske stoffet khat.

Jeg vil understreke at nedjusteringen også gjelder for *mindre kvanta* som ikke er til eget bruk. Dette blir uttrykt i **Rt. 2008 s. 1737** som gjelder befatning med 700 gr hasj. Retten henviser til tidligere saker med store kvanta og uttaler at nedjusteringen også må gjelde ”*for kvantum som dette*”.

⁵⁰ Med noen praktiske unntak, for eksempel ved utenlandsk gjerningsperson som bortvises/utvises, jf. Riksadvokatens rundskriv 1/1998 del II.

Nedjusteringen omfatter ikke *svært store kvanta*, jf. **Rt. 2004 s. 759**. Dette er flere ganger gjentatt i praksis. I **Rt. 2005 s. 923**, som gjaldt 93 kg hasj, sa retten at det fortsatt skal være strenge straffer på dette området. Hva som vil omfattes av begrepet *svært store kvanta* vil kanskje sammenfalle med det som rammes av § 162 tredje ledd. Både grensen mellom leddene i § 162 og innholdet i dette skjønsmessige uttrykket som brukes for å avgrense nedjusteringen vil kunne endre seg i takt med økte beslag.

Høyesterett understreket av selv om det skal være strenge straffer i disse sakene, øker ikke straffen proporsjonalt med kvantum, jf. **Rt. 2008 s. 1217** som gjaldt 760 kg hasj. Dette prisnippet har nok vært gjeldende tidligere, men det har blitt mer aktuelt på grunn av stadig økte beslag.

Fra påtalemyndighetens side legges det opp til økt innsats for å ta bakmennene i de mest alvorlige sakene, jf. **Riksadvokatens rundskriv 1/2010**. Jeg vil anta at denne oppfordringen *blant annet* kommer på bakgrunn av signalene fra rettspraksis om at det ses svært alvorlig på disse sakene.

4.2.2 Endringer i bruk av samfunnsstraff

Gjennomgangen av praksis knytter seg som nevnt til saker etter § 162 annet ledd.

Siden 2001 har det vært en klar økning i bruk av samfunnsstraff på alle områder hvor reaksjonsformen er aktuell, inkludert narkotikasakene (gjelder ikke for grov vold og grove seksuallovbrudd). I 2000 ble det idømt samfunnsstraff i 649 saker. I 2005 var tallet 2623.⁵¹ I motsetning til den øvrige nedjusteringen følger narkotikakategorien her trenden ellers i strafferetten.

For de grove narkotikaforbrytelsene er fortsatt utgangspunktet ubetinget fengsel på grunn av almenpreventive hensyn. Det ble blant annet sagt i **Rt. 2007 s. 950**. Utgangspunktet kan

⁵¹ SSB, kriminalitet og rettsvesen.

fravikes dersom *sterke grunner* tilsier det. Hva som er sterke grunner har blitt utvidet ved Høyesteretts praksis de siste årene.

Sterke grunner vil i de aller fleste tilfeller være subjektive hensyn. I tillegg kan lang saksbehandlingstid tilsa at samfunnsstraff anvendes i saker hvor det ellers ikke ville være aktuelt, jf. **Rt. 2005 s. 343**. Lang saksbehandlingstid har også vært relevant etter de tidligere reglene om samfunnstjeneste, men dommen fra 2005 går kanskje noe lenger enn tidligere praksis.⁵² Lang saksbehandlingstid vil trolig være mest praktisk der det kombineres med subjektive hensyn. I **Rt. 2009 s. 294** uttaler førstvoterende Skoghøy at ”*særlig kombinasjonen av rehabilitering og lang saksbehandlingstid medfører at det vil være uheldig om A nå skulle være nødt til å sone fengselsstraff*”.

Sterke grunner vil oftest begrunnes i en rehabiliteringssituasjon. Praksis har oppstilt krav om at det må være sterke og klare rehabiliteringshensyn og at disse må tilsa at samfunnsstraff anvendes istedenfor ubetinget fengsel, jf. **Rt. 2009 s. 1371**. Rehabiliteringshensyn var også relevant etter praksis om samfunnstjeneste, men slik jeg ser det har hensynets rekkevidde blitt utvidet i senere tid. Det har i større grad enn tidligere blitt anledning til å ta individuelle hensyn ved vurdering av om samfunnsstraff er en passende reaksjon. Det er ikke et krav om at rehabiliteringen må være i profesjonell regi, jf. **Rt. 2007 s. 1244** og **Rt. 2009 s. 924**. I disse sakene legges i stedet vekt på stabilitet i livssituasjonen, fast arbeidstilbud eller utdanning vil ofte være avgjørende. Uførhet vil likevel ikke utelukke bruk av samfunnsstraff, jf. **Rt. 2009 s. 1713**. Retten legger i stedet vekt på stabilitet ved samboerforhold og boligsituasjon.

Høyesterett har i to saker lagt avgjørende vekt på hensynet til tredjemann. I **Rt. 2005 s. 1070** legger retten vekt på omsorgsansvaret for sønnen, i tillegg til visse rehabiliteringshensyn. I **Rt. 2009 s. 1371** anvendes dette resultatet analogisk for omsorgsansvar for psykisk syk ektefelle som var avhengig av sin mann. Begge disse sakene utvider området for relevante hensyn, særlig gjelder det saken hvor omsorgsansvar for ektefelle er avgjørende moment.

Ved spørsmål om rehabiliteringssituasjon nødvendiggjør samfunnsstraff har domstolene i flere saker lagt avgjørende vekt på anbefaling om samfunnsstraff fra behandlingsinstitusjon, se **Rt. 2005 s. 1312** og **Rt. 2009 s. 1371**. Hvor tungt en slik anbefaling vektlegges av

⁵² Jf. Rt. 1993 s. 976 som Rt. 2005 s. 343 henviser til.

Høyesterett er vanskelig å si. Jeg vil anta det i alle fall vil henvises til i de saker hvor anbefalingens innhold sammenfaller med det resultat Høyesterett kommer frem til.

Som vist har det blitt rom for flere individuelle hensyn ved valg av reaksjonsform. Samfunnsstraff har blitt aktuelt i mer alvorlige saker enn tidligere. I **Rt. 2007 s. 950** uttales det at det må forventes at utviklingen med økt bruk av samfunnsstraff kommer til å fortsette fremover. Det er jeg enig i.

4.3 Hvordan har det skjedd?

4.3.1 Generelle endringer i straffenivået

De siste ti årene har Høyesterett tillatt fremmet flere straffeutmålingsanker over narkotikadommer enn tidligere.⁵³ Grunnen til dette må være at Høyesterett ønsket å endre straffeutmålingspraksis på området.

Nedjusteringen knyttet til eget bruk startet nok allerede tidlig i 1990-årene. Området hvor eget bruk ses som formildende omstendighet har stadig utvidet seg. Først fra å gjelde ved oppbevaring av små mengder til eget bruk, til i dag å omfatte innførsel til eget bruk. Det er ikke én spesiell dom som er avgjørende i forhold til denne justeringen. Det har skjedd skrittvis endringer gjennom flere år med rettspraksis.

Nedjusteringen *utover* eget bruk er noe nyere. Første tydelige signal ble gitt i **Rt. 2000 s. 828**. Retten uttaler her at **Rt. 1997 s. 670** gir grunn til å foreta en nedjustering. I dommen fra 1997 sies det riktignok ingenting om *at* de fortar en nedjustering. Retten i 2000-saken mener at en sammenligning med straffenivået i tidligere praksis tilsier at det ble foretatt en nedjustering av straffenivået som må følges opp i denne saken. Det er vanskelig for meg å foreta en slik sammenligning av praksis. Ut i fra ordlyden i 1997-dommen kan det ikke utledes at en nedjustering har blitt foretatt.

⁵³ Jf. ot.prp. nr. 22 (2008-2009) s. 98.

I de fleste dommene hvor det sies noe om nedjustering knyttes utsagnet opp mot det konkrete kvantum og stoff. Senere saker følger opp resultatet og nedjusterer denne sakens stoff av hensyn til proporsjonalt straffnivå mellom de ulike stoffene. Dersom det nedjusteres for heroin bør det også nedjusteres for hasj, og så videre.

Jeg tror nedjusteringen er mer målrettet enn man kan få inntrykk av ved å lese rettspraksis. Selv om retten begrunner nedjusteringen i tidligere dommer, må denne nedjusteringen ha startet et sted og av en årsak. Grunnen til denne måten å gjøre det på, kan være mangelen på signaler fra lovgiver. Det har vært svært få lovgiversignaler som tilsier at det er ønskelig med mildere straffnivå i narkotikasakene. Når Høyesterett foretar forsiktige endringer over lengre tid får lovgiver mulighet til å komme med signaler dersom de mener utviklingen går i feil retning. Dette har ikke skjedd. Tvert i mot uttalte lovgiver i forarbeidene til ny straffelov at de er ”*enige i den varsomme nedjusteringen som over tid har funnet sted i straffnivået*”, jf. **Ot.prp. nr. 5 (2008-2009)**.

Rt. 2004 s. 759 skiller seg ut fra de øvrige avgjørelsene jeg har gjennomgått. Det er tradisjon for at Høyesterett kun uttaler seg om den konkrete saken. I denne saken uttaler Høyesterett seg derimot generelt nettopp for at det skal kunne være veiledende i senere saker. Etter *ordlyden* i dommen kan det virke som om Høyesterett ikke sier noe nytt, men kun forklarer hvordan rettstilstanden *er*. Slik jeg leser dommen i sammenheng med tidligere praksis, er dette likevel en beskrivelse av hvordan retten ønsker rettstilstanden skal være *fremover*. Dette underbygges av at retten på en så tydelig måte sier at de vil at dommen skal være veiledende for senere praksis. Det ville ikke vært nødvendig dersom resultatet allerede fulgte av tidligere praksis. Det har nok til en viss grad vært tendenser til endringer i straffnivået allerede *før* denne dommen, men jeg mener at området for nedjusteringen klart blir utvidet ved det som ble sagt. Det gjelder særlig for nedjustering for store kvanta. Min forståelse underbygges av **Rt. 2004 s. 219**. Dommen er fra tidligere samme år, men her kommer retten til at det *ikke* er aktuelt å nedjustere fordi det gjelder befatning med stoff utover eget bruk. Slik jeg leser praksis er det derfor først i **Rt. 2004 s. 759** at også de store kvanta omfattes av nedjusteringen. Fordi dommen er så klar og tydelig har den blitt henvist til mange ganger senere i praksis. Dette er ikke bare fordi dommen foretar endringer i forhold til tidligere praksis, men fordi det sies noe om *hvorfor* en nedjustering er hensiktsmessig.

Rt. 2004 s. 759 avgrenset nedjusteringen opp mot de svært store kvanta. Høyesterett var her klar i sin uttalelse. Standpunktet er blitt fulgt opp av Høyesterett i senere praksis, foreløpig uten unntak.

Gjennomgangen har vist hvordan riksadvokaten tilpasser sine retningslinjer for påtalemyndigheten etter Høyesteretts praksis. Blant annet er påtalemyndighetens praksis endret for forelegg for at den skal samsvare med nedjusteringen i rettspraksis, jf.

Riksadvokatens skriv av 4. januar 2010. Dette fordi det skal være sammenheng og harmoni i rettssystemet. I **Rt. 2009 s. 1551** viser retten til Riksadvokatens rundskriv som en av kildene for å gi bot for innførsel av narkotika. Hvor mye rundskrivet *egentlig* hadde å si for Høyesteretts standpunkt er jeg usikker på.

Som nevnt var det en økning i antall tillatte straffeutmålingsanker som kom inn for Høyesterett. I **ot.prp.nr. 22 (2008-2009) s. 98** uttales at det har vært et misforhold mellom straffnivået for narkotika og andre forbrytelseskategorier, men at dette ikke lenger er et problem på grunn av nedjusteringen for narkotika og økte straffer på andre områder. Lovgiver gir her signal om at de er enige i nedjusteringen som har skjedd, og at de er tilfreds med straffnivået slik det er nå uten at det bes om ytterligere justeringer. Etter dette har tallet på straffeutmålingsanker som blir tatt inn for Høyesterett gått ned. Dette må være fordi man nå har fått et straffnivå det er ønskelig å videreføre.

4.3.2 Endringer i bruk av samfunnsstraff

Klare lovgiversignaler om økt bruk av samfunnsstraff ligger til grunn for endringene i Høyesteretts praksis. Justeringen i bruk av samfunnsstraff har nok vært noe enklere å gjennomføre enn den generelle nedjusteringen hvor det var få lovgiversignaler, jf. **Rt. 2004 s. 772.**

Det var riktignok et hinder på veien. Lovendringen i 2001 sperret for adgangen til å anvende samfunnsstraff for grove narkotikaforbrytelser etter § 162 annet ledd. Adgangen til å anvende samfunnsstraff for grov narkotikaforbrytelse ble formelt sperret, men Høyesterett idømte likevel samfunnsstraff i flere slike saker. Først anvendte Høyesterett reglene om

samfunnstjeneste så lenge det var mulig.⁵⁴ Deretter anvendte domstolene strl. §§ 55 og 59 (gjerningsperson under 18 år og uforbeholden tilståelse) slik at man på den måten kunne si at strafferammen ikke oversteg 6 år. Dette ble kanskje mindre betenkelig etter signalene fra forarbeidene til ny straffelov som jeg omtalte over, men § 55 ble anvendt av Høyesterett allerede i 2003, før forarbeidene til ny straffelov, jf Rt. 2003 s. 1455. Jeg antar at ”omgåelsen” ble rettferdiggjort fordi man mente at lovendringens konsekvens ikke var tilsiktet.

Lovendringen ble kritisert av Høyesterett i **Rt. 2003 s. 208**. Kritikken var ikke nødvendig for saken og fremstår derfor som en henvendelse til lovgiver. Uttalelsene ble fulgt opp i **ot.prp. nr. 90 (2003-2004)** til ny straffelov hvor vilkåret ble endret tilbake. Departementet uttaler at samfunnsstraff kan være en velegnet reaksjon ved grove narkotikaforbrytelser. Forarbeidene gjelder riktignok den nye straffeloven, men de vil være *etterarbeider* som kan tillegges vekt også etter dagens lovgivning. Særlig gjelder det fordi uttalelsen er forholdsvis generell. Vilkåret i dagens straffelov ble endret i 2006 og praksis oppfattet dette som en liberalisering, jf. **Rt. 2007 s. 950**.

En annen måte lovgiver forsøkte å legge til rette for domstolenes praksis var ved å øke muligheten til å kumulere samfunnsstraff med ubetinget fengsel, jf. **ot.prp. nr.31 (2006-2007)**.

Det er et tydelig samspill mellom domstol og lovgiver. Det er klare lovgiversignaler som domstolene følger opp og gir tilbakemelding på slik at lovgiver kan tilrettelegge best mulig. Dette er annerledes enn for den generelle nedjusteringen, der har Høyesterett for det meste måtte handle på egen hånd.

Jeg vil tro at riksadvokatens instruks til påtalemyndigheten også har vært av betydning for utviklingen. I **riksadvokatens rundskriv 1/2004** legges det opp til at samfunnsstraff skal vurderes i alle saker hvor det kan være aktuelt. Domstolen vil ikke være bundet til å avsi dom på samfunnsstraff – i motsetning til ubetinget fengsel – selv om påtalemyndigheten påstår det. Jeg vil likevel anta at en slik instruks, i alle fall indirekte, vil få betydning for resultatet, jf. pkt. 3.3.4.

⁵⁴ Jf. strl. § 3.

Endringen i praksis har skjedd gradvis. Det var tydelig økning i bruk av samfunnsstraff i 2002 og 2003 i etterkant av lovendringen, jf. **riksadvokatens rundskriv 1/2004**. I årene etter har utviklingen fortsatt gått i mildere retning, men til tider kanskje noe vakkende. Sakene i **Rt. 2009 s. 290** og **Rt. 2009 s. 294** innebærer en ytterligere utvidelse av området for samfunnsstraffen. Disse dommene ble avsagt samme dag. Dissenterende dommer i siste sak sier at den første innebærer en utvidelse av området for nedjustering. At Høyesterett valgte å avsi disse dommene på samme dag, tilsier kanskje at man ønsket å si noe i forhold til foreliggende praksis og at dommene anses prinsipielle.

4.4 Hvorfor har det blitt endret?

4.4.1 Generelle endringer i straffenivået

Det er ulike hensyn bak ulike sider av nedjusteringen. Jeg vil først si noe om nedjusteringen som knytter seg til narkotika for eget bruk.

I disse sakene vil lovbruddet først og fremst gå utover misbrukeren selv. Det skiller seg ut fra øvrige saker hvor lovbruddet kan bidra til nye rusavhengige eller overdosedødsfall. Ettersom stoffet er beregnet til eget bruk vil det være liten spredningsfare.

Som på andre områder i strafferetten legges det vekt på gjerningspersonens motiv bak handlingen. Avhengighet som motiv vil være en formildende omstendighet, jf. **Rt. 2001 s. 129**. Den frie vilje til å velge mellom det gode og det onde, som er noe av begrunnelsen for å straffe, vil være svekket på grunn av avhengighetssituasjonen rusmisbrukere befinner seg i. De fleste vil være enig i at det bør bedømmes forskjellig fra sakene hvor motivet er egen økonomisk vinning ved kynisk utnyttelse av andres avhengighetssituasjon. I **ot.prp. nr. 22 (2008-2009)** sies det at saker med eget bruk ”*har en klart lavere straffverdighet*” enn saker med profesjonelle forhold.

Det er også nedjustert for videresalg for finansiering av eget bruk. Heller ikke her vil det foreligge økonomisk motiv og spredningsfaren vil være mindre enn ellers.

I tillegg til at det legges vekt på årsakene til at de straffbare handlingene begås, tror jeg er grunn for nedjusteringen er at man har sett liten virkning av straffens individualpreventive effekt i disse sakene. Et av hensynene bak straffen er at man skal hindre personen i å begå nye lovbrudd. Svært mange rusavhengige er gjengangere i fengslene. Den rehabiliterende delen av fengselsstraffen får liten virkning, nettopp på grunn av avhengighetssituasjonen narkotika fører til. Det er derfor mindre grunn til å beholde strenge straffer i disse sakene.

I **NOU 2002:4** ble det foreslått å legalisere befatning med narkotika til eget bruk. En av grunnene var at man mente narkotikaproblematikken burde bekjempes med andre midler enn straff. Forslaget ble ikke fulgt opp av departementet, men det var blant annet dette hensynet som lå bak innføringen av **narkotikaprogram med domstolskontroll** i 2006. Ordningen er et forsøk på å bekjempe problemet med et helhetlig behandlingsopplegg *i tillegg* til straff (kan kombineres med ubetinget fengsel).

Både narkotikaprogrammet og nedjusteringen for eget bruk viser et mildere syn på straff av misbrukeren. Justisminister Knut Storberget uttalte i et intervju angående ordningen at han ”*er opptatt av at det går an å bruke straffeloven som en arena for å tenke annerledes. Vi bør tenke alternativ straff for alle som sitter med rusproblemer i norske fengsler*”.⁵⁵

Det kan nok være at Høyesterett har sett hen til samfunnsdebatten ved nedjusteringen. Det er delte meninger om straffenivåene, men mange er enig om at narkotikaproblematikken i større grad bør løses med behandling, ikke straff. Utviklingen ser derfor ut til å gå i samme retning som den alminnelige oppfatningen i samfunnet, i alle fall når det gjelder eget bruk.

Innførsel skal som nevnt bedømmes strengere enn annen befatning med narkotika på grunn av spredningsfaren det fører med seg. Også her vil narkotika til eget bruk ses på som en formildende omstendighet. Spredningsfaren vil være mindre enn i andre tilfeller av innførsel, samtidig vil det ikke være økonomisk motiv bak forbrytelsen. Riksadvokaten har utvidet adgangen for forelegg til også å gjelde innførsel til eget bruk. Dette er gjort for å tilpasse seg til Høyesteretts praksis og få glidende overganger mellom ulike reaksjonsformer.

⁵⁵ Aftenposten, 21. februar 2010.

Det har også skjedd nedjustering i straffnivået utover eget bruk. Hovedhensynet bak denne nedjusteringen er behovet for spenn i strafferammene som er blitt nødvendig på grunn av økte beslag, jf. **Rt. 2004 s. 759**. Man startet tidlig med svært strenge straffer for narkotikaforbrytelser. I takt med økte kvanta har lovgiver flere ganger utvidet strafferammene. De mest alvorlige sakene har nå lovens høyeste straff, og utvidelse av strafferammene er ikke lenger en løsning.

I **Rt. 2005 s. 923** er det sagt at hensynet til spenn i strafferammene i første rekke kommer til anvendelse for saker om heroin. Heroin er et av de farligste stoffene og med de strengest straffene, kvantaene har her økt betraktelig. Dersom man nedjusterer straffen for heroin, vil det også bli nødvendig å nedjustere for andre stoffer for at straffnivået skal være proporsjonalt i forhold til faregraden og andre stoffer. Slik jeg leser praksis har det vært en nedjustering for alle stoffene.

I forarbeidene til ny straffelov ble det vurdert om man skulle endre dagens strafferammer for narkotikaforbrytelser, jf. **ot.prp. nr. 22 (2008-2009)**. Det ble lagt vekt på å ha et proporsjonalt straffnivå mellom de ulike straffelovbruddskategoriene – en såkalt *ekvivalensvurdering*. Departementet konstaterte at grove narkotikaforbrytelser i enkelte tilfeller ble straffet uforholdsmessig strengt *før nedjusteringen*. Ekvivalens mellom kategoriene er ikke uttalt som hensyn i rettspraksis jeg har gjennomgått. Jeg vil likevel anta at det kan ha hatt betydning for nedjusteringen selv om det ikke er uttrykkelig nevnt. Domstolene vil også være opptatt av at det er sammenheng i straffeutmålingene for ulike kategorier. Hvilken tyngde hensynet har hatt er likevel noe usikkert. Det er svært vanskelig å måle lovbrudd opp mot hverandre. I tillegg vil den preventive effekten av lang straff variere svært mellom befatning med store kvanta narkotika og seksuallovbrudd eller drap.

I **Rt. 2004 s. 759** understrekes at nedjusteringen ikke skyldes et endret syn på faregraden. Det er ingen ny oppfattelse av hvordan stoffene virker eller hvilke problemer de fører med seg. Det er heller ikke et endret syn på straffverdigheten av overtredelsen, slik jeg mener ligger bak justeringen for eget bruk. Som for eget bruk, er det kanskje et endret syn på formålstjeneligheten av høye straffer. I nevnte dom uttaler retten at det ”*nok har vore ei viss revurdring av kva straffnivå som har vore tenleg*”. Det understrekes at selv etter en nedjustering vil straffnivået være avskrekkende, i den grad det kan være det i disse sakene. I

NOU 2002:4 sies det at virkningen av så høye straffnivå trolig unndrar seg enhver prøvning. For en potensiell gjerningsperson vil det trolig ha liten betydning om en eventuell straff ville bli 8 eller 10 år. Oppdagelsesrisikoen vil trolig spille større rolle enn hvilken straff som risikeres. Den preventive effekten taler derfor i liten grad *mot* en slik nedjustering.

Nedjusteringen omfatter ikke *svært store kvanta*. Hva gjør at de samme hensynene ikke tilsier en nedjustering her? Nedjusteringen har vært nødvendig for at alvorlighetsgraden av lovbruddet skal kunne gjenspeiles i straffeutmålingen. De største kvantaene *skal* straffes strengest. Noen nedjustering er derfor ikke nødvendig i de mest alvorlige sakene. I tillegg vil de almenpreventive hensynene veie tyngre i disse sakene, jf. **Rt. 2008 s. 1217**. De svært store kvanta fører med seg stor spredningsfare. Det er en kynisk utnyttelse av andres avhengighet. Indirekte fører dette til mange overdosedødsfall. Det vil typisk være et godt organisert nettverk som står bak forholdene som muliggjør svært stor økonomisk fortjeneste. Som nevnt tidligere legger domstolen vekt på hvilke rolle gjerningspersonen har hatt. Det legges opp til tydeligere skille i straffnivået for kurerer og bakmenn. Kureren vil kun få et fast beløp, mens bakmennene sitter igjen med størst økonomisk vinning og har kontroll over operasjonene. Det fører til høyere straffverdighet enn andre saker. I den alminnelige rettsbevissthet spiller soning og gjengjeldelse en stor rolle, og det gjelder først og fremst for de mest alvorlige forholdene.

4.4.2 Endringer i bruk av samfunnsstraff

Hensynet til rehabiliteringssituasjonen er ikke en belønning til domfelte for god oppførsel. Det er derimot nødvendig for ikke å ødelegge rehabiliteringen. Det er ikke bare er i den enkeltes interesse, men også i samfunnets interesse at rehabiliteringen blir vellykket. Dette blir uttalt blant annet i **Rt. 2009 s. 294** og **Rt. 2009 s. 1731**. Jeg tror det har vært mulig å tillegge rehabilitering økt vekt nettopp fordi det begrunnes i samfunnets interesse. I den liberale dommen i **Rt. 2009 s. 294** uttaler retten at domfelte ”*bør få den sjanse som ligger i samfunnsstraff*”. Her kan det virke som om belønningshensynet er av betydning. I så fall mener jeg dette er en ny utvikling.

Svært mange domfelte med stoffproblem er gjengangere i fengsel. Det har vist seg at det er mindre tilbakefall ved bruk av samfunnsstraff i motsetning til betinget fengsel.⁵⁶ I tillegg kan man se det slik at samfunnsstraff anses å være behandling i seg selv ettersom man får en hverdag med faste rutiner og meningsfylt arbeid.

I **ot.prp. nr.22 (2008-2009)** er det et uttalt ønske om økt bruk av samfunnsstraff for rusavhengige på grunn av ”*menneskelige hensyn*”. Det fremstår som lite humant å putte disse menneskene inn i fengsel utallige ganger, særlig gjelder det når man ser at preventive hensyn har liten betydning og at straffens behandlende effekt er liten. Avhengighetssituasjonen er straff og stigmatisering i seg selv. Det bør nevnes at politiet nok ikke vil lete opp slitne narkomane for å arrestere dem for bruk av narkotika. Men dersom handlingene skjer åpenlyst vil det være vanskelig å unngå en reaksjon.

Høyesterett har i flere dommer understreket at også samfunnsstraff er en *følbar* reaksjon, jf. **Rt. 2009 s. 290** og **Rt. 2009 s. 294**. På den måten sier retten at samfunnsstraff også er en tydelig straffereaksjon, selv om det innebærer soning i frihet. I **Rt. 2004 s. 772** sier retten at ”*det stilles store krav til den dømte å gjennomføre samfunnsstraff av et slikt omfang*”. Det er ingen endring i samfunnsstraffens innhold som tilsier at straffen er mer *følbar* nå enn den var tidligere. Dette gjør at de almenpreventive hensyn som taler mot bruk av samfunnsstraff veier mindre.

Som vist er det økt adgang til å ta individuelle hensyn ved vurderingen. Selv om det ikke uttrykkelig sies, synes Høyesterett å legge vekt på at de domfelte ofte har svært dårlige oppvekstforhold bak seg, og at rusmisbruket startet tidlig. I flere saker er det tydelig at gjerningspersonen har havnet forholdsvis uskyldig i en misbrukssituasjon. Det gjelder for eksempel når misbruket startet tidlig i tenårene under opphold på barnevernsinstitusjon, eller lignende. Det avgjørende er riktignok at gale handlinger er begått, men hvilke forutsetninger gjerningspersonen hadde for å handle feil må være relevant.

Sakene med samfunnsstraff på grunn av omsorg for tredjeperson står i særstilling. Her tas det hensyn til en uskyldig part vil bli skadelidende dersom det idømmes ubetinget fengsel. I

⁵⁶ St.prp.nr.1 2007-2008

forhold til barn vil mange være enig i at det beste for barnet langt på vei må være avgjørende, jf. **Rt. 2005 s. 1070**. Når det gjelder avgjørelsen med ektefelle som har psykiske problemer la retten vekt på at fengselsstraff ville føre til betydelige problemer, men at disse ville unngås ved bruk av samfunnsstraff, jf. **Rt. 2009 s. 1713**. Den beste løsningen totalt sett var derfor samfunnsstraff.

Lang saksbehandlingstid har blitt tillagt vekt i praksis. De almenpreventive begrunnelser for å straffe vil være svekket etter lang tid. At lang saksbehandlingstid skal vektlegges følger også av Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen art. 6.1 jf. art. 13. Lang saksbehandlingstid vil være av størst betydning i saker med ung gjerningsperson. Her er det ekstra viktig å reagere raskt og gi den domfelte mulighet for å komme seg videre, jf. **ot.prp. nr. 31 (2006-2007)**. To år vil være relativt sett være lenger tid i livet til for 18-åring enn for en 40-åring.

Innføringen av **narkotikaprogram med domstolskontroll** har blitt anvendt som argument for å idømme samfunnsstraff, jf. **Rt. 2008 s. 1737**. Dissenterende dommer Bårdsen i **Rt. 2009 s. 294** uttaler at økt bruk av samfunnsstraff er nødvendig blant annet for å motvirke for stort spenn mellom vanlig reaksjon og narkotikaprogrammet. Bårdsen mener likevel det er grenser for hvor lang man kan trekke dette hensynet ettersom det er klare forskjeller mellom de ulike regelsettene. Jeg kan være enig i dette. Narkotikaprogram er ikke straff i tradisjonell forstand, men heller et tvunget behandlingstilbud. Ofte vil ordningen kombineres med ubetinget fengsel. Dommeren står her friere enn det som gjelder for samfunnsstraff med tanke på hvilke personer reaksjonen er aktuell for. Både innføringen av denne ordningen og økt bruk av samfunnsstraff viser ønske om mer differensierte straffer. Det skyldes trolig de dårlige erfaringene man har med tradisjonell straff for visse områder. Det er derfor behov for å tenke nytt og prøve nye ordninger.

Økonomiske hensyn vil nok ha liten betydning for domstolene ved valg av reaksjonsform. For lovgiver er dette av større betydning. Det vil koste mer å bygge nye fengsler for å redusere soningskøene, enn det koster å få flere til samfunnsstraff. Dette blir blant annet lagt vekt på i **ot.prp. nr. 31 (2006-2007) s. 54**. Heller ikke lang soningskø blir nevnt som argument av Høyesterett. Jeg tror likevel det vil være noe som vektlegges, ettersom rask igangsettelse vil være av stor betydning for straffens preventive effekt i den enkelte sak. Særlig vil det gjelde overfor unge personer.

5. Avslutning

Det har skjedd endringer i Høyesteretts praksis vedrørende straffenivået for narkotikaforbrytelsene. Økt bruk av samfunnsstraff er i tråd med utviklingen i de øvrige straffekategoriene hvor samfunnsstraff er aktuelt. Den generelle nedjusteringen går derimot i motsatt retning av utviklingen for straffenivåene ellers i strafferetten. Endringene for narkotika går likevel i samme retning, mot *mildere straff*, og omfatter alle typer narkotikaforbrytelser.

Nedjusteringen knytter seg blant annet til sakene som gjelder eget bruk og viser et endret syn på straff av rusavhengige. Jeg tror denne endringen vil fortsette, og at man vil se et enda større innslag av *relativ straffeteori*.⁵⁷ Innføringen av narkotikaprogram med domstolskontroll er utslag av denne tankegangen. Straff som et onde spiller mindre rolle i disse sakene fordi man ser at rusituasjonen innebærer straff i seg selv, og fordi den avskrekkende effekten av straffen har liten betydning. Det har i større grad tidligere blitt lagt vekt på individuelle forhold for å idømme samfunnsstraff også for grov narkotikaforbrytelse. At rusavhengiges rehabiliteringssituasjon blir vellykket er like mye i fellesskapets interesse, som den domfeltes interesse. Den alminnelige samfunnsdebatten kan ha virket inn på denne nedjusteringen.

Nedjusteringen utover eget bruk har vært nødvendig for spenn i strafferammene. Med mindre kvantaene i narkotikasakene vil fortsette å øke, tror jeg ikke nedjusteringen her vil fortsette. Det er ikke et endret syn på faregraden ved narkotika. Straffene vil derfor fortsatt være strenge. Det har ikke vært foretatt noen nedjustering for de største kvantaene. Men hva som omfattes av de største kvanta har nok endret seg noe.

⁵⁷ Straffens oppgave er ikke å tilfredsstille et absolutt rettferdighetskrav dersom det ikke gagnar samfunnet. Jf. Andenæs, Johs Alminnelig strafferett s.68.

Utviklingen tyder på at både domstol og lovgiver ønsker at straffenivået i større grad skal avspeile den enkeltes *rolle*. Det gjøres større forskjell mellom brukere, kurerer og bakmenn enn tidligere.

6. Kilderegister

4.5 Lover

- 1842 Lov angaaende Forbrydelser av 20. august 1842.
- 1902 Almindelig borgelig Straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.
- 1964 Lov om legemidler og gifter av 20. juni 1964.
- 1965 Vegtrafikkloven av 18. juni 1965 nr. 4.
- 1991 Tilleggslov om samfunnstjeneste av 15. mars 1991 nr. 4.
- 1992 Lov om legemidler m.v. (legemiddeloven) av 4. desember 1992 nr. 132.
- 1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av 21. mai 1999 nr. 30.
- 2001 Lov om gjennomføring av straff mv.(straffegjennomføringsloven) av 18. mai 2001 nr. 21.
- 2003 Endringslov av 4. juli 2003 nr. 78.
- 2005 Lov om straff (straffeloven) av 20. mai 2005 nr. 28. I oppgaven omtalt som ”ny straffelov”.

4.6 Forskrifter

- 1978 Forskrift om narkotika m.v. (Narkotikalisten) av 30. juni 1978.
- 2005 Forskrift om prøveordning med narkotikaprogram med domstolskontroll av 16. desember 2005.

4.7 Konvensjoner

- 1950 Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950.
- 1961 FN-konvensjon 25. mars 1961 om narkotiske stoffer.
- 1971 FN-konvensjon 21. februar 1971 om psykotrope stoffer.
- 1998 FN-konvensjon om ulovlig håndtering av og handel med narkotika og psykotrope stoffer.

4.8 Forarbeider

- St.meld.nr.27 (1997-1998) Om kriminalomsorgen.
- NOU 2002:4 Ny straffelov, straffelovskommisjonens delutredning VII.
- Ot.prp.nr.23 (1983-1984) Om lov om endringer i straffeloven m.v. (narkotikalovbrudd, ran og heleri).
- Ot.prp.nr.72 (1989-1990) Om lov om endringer i straffeloven m.v. (samfunnstjeneste).
- Ot.prp.nr.5 (2000-2001) Gjennomføring av straff mv.

Ot.prp.nr.90 (2003-2004)	Om lov om straff (straffeloven).
Ot.prp.nr.81 (2004-2006)	Om lov om endringer i straffeloven (prøveordning med narkotikaprogram med domstolskontroll).
Ot.prp.nr.31 (2006-2007)	Straffegjennomføringsloven mv. (iltak for å avvikle soningskøen og bedre innholdet i soningen mv.).
Ot.prp.nr.8 (2007-2008)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28.
Ot.prp.nr.22 (2008-2009)	Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28.

4.9 Dommer

Rt. 1993 s. 976, Rt. 1995 s. 1968, Rt. 1997 s. 670, Rt. 2000 s. 828,
Rt. 2001 s. 129, Rt. 2003 s. 208, Rt. 2003 s. 1455, Rt. 2004 s. 219,
Rt. 2004 s. 759, Rt. 2004 s. 772, Rt. 2004 s. 1280, Rt. 2005 s. 314,
Rt. 2005 s. 343, Rt. 2005 s. 923, Rt. 2005 s. 1070, Rt. 2005 s. 1312,
Rt. 2007 s. 950, Rt. 2007 s. 1244, Rt. 2008 s. 906, Rt. 2008 s. 1217,
Rt. 2008 s. 1737, Rt. 2009 s. 290, Rt. 2009 s. 294, Rt. 2009 s. 789,
Rt. 2009 s. 1159. Rt. 2009 s. 1371. Rt. 2009 s. 1551,

Høyesterett-2010-01825-A.

4.10 Litteratur

4.10.1 Bøker

Andenæs, Johs. *Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene*, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Universitetsforlaget 2008.

Andenæs, Johs *Alminnelig strafferett* 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Universitetsforlaget 2004, 3. opplag 2009.

Andenæs, Johs *Norsk straffeprosess*, 4. utgave ved Tor-Geir Myhrer, Universitetsforlaget 2009.

4.10.2 Artikler

Matningsdal, Magnus *Straffeutmåling – politiske direktiver og signaler*, Lov og rett 2004 s. 323.

Friestad, Christine og Hansen, Inger Lise Skog *Levekår blant innsatte*, Fafo 2004.

Strøm-Gundersen, Tone Tveøy og Foss, Andreas Bakke *Narkosoning ut av fengslene*, Aftenposten, 21. februar 2010.

4.11 Nettdokumenter

SSB *Kriminalitet og rettsvesen, statistikker*,
http://www.ssb.no/emner/03/05/a_krim_tab/tab/tab-2010-06-22-28.html, sitert 28.10.2010.

SSB Kriminalitet og rettsvesen, statistikker,
http://www.ssb.no/0305/a_krim_tab/tab/tab-2010-06-22-28.html
sisert 20.11.2010.

SSB Kriminalitet og rettsvesen, statistikker,
http://www.ssb.no/emner/03/05/nos_kriminal/nos_d403/tab/26.html,
sisert 22.11.2010.

4.12 Andre kilder

Riksadvokaten 1998 *Rundskriv 1/1998 del II.*

Riksadvokaten 2006 *Brev til statsadvokatene, politimestrene og sjefen for Kripas, 5. juli 2006.*

Riksadvokaten 2010 *Rundskriv, 1/2010.*

Riksadvokaten 2010 *Brev til statsadvokatene, politimestrene og sjefen for Kripas, 4. januar 2010.*

Riksadvokaten 2010 *Derivatregelen – retningslinjer for påtaleavgjørelser, 5. mai 2010.*